Borislav Bijelić

Hrvatski (katolički) orao Đakovo

Euharistija, apostolat, žrtva

Borislav Bijelić

Hrvatski (katolički) orao Đakovo

Đakovo, 2017.

NAKLADNIK
Muzej Đakovštine

ZA NAKLADNIKA
Borislav Bijelić

AUTOR IZLOŽBE I KATALOGA
Borislav Bijelić

LEKTOR
Hrvoje Miletić

DIZAJN NASLOVNICE
Borislav Bijelić
Marinko Hardi

GRAFIČKO OBLIKOVANJE I TISAK
Hardy, Đakovo

NAKLADA
150 primjeraka

ISBN 978-953-7128-64-7

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i
sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 140726052

Umjesto uvoda

Orlovski pokret nastao je krajem 19. stoljeća u Češkoj i Sloveniji kao reakcija na sveopću sekularizaciju iniciranu promjenama u Francuskoj, odnosno dinamikom i dubinom društvenih promjena u svakoj od europskih zemalja koje su tijekom druge polovice 19. stoljeća prihvatile vrijednosni sistem nametnut revolucionarnim gibanjima 1848. godine. Liberalne ideje onoga vremena neće podržavati samo vlade pojedinih država, već i brojna društva koja će ih promovirati kroz izrazito širok spektar aktivnosti. Upravo kao reakcija na djelovanja takvih društava, ponajprije sokolskih, u spomenutim zemljama pojavljuju se od 1896. godine katolička tjelovježbena i prosvjetna društva. U Sloveniji će se ona od 1909. godine početi nazivati orlovskim, a njihovi članovi Orlovima. Snažni zamah pokreta prekinut je izbijanjem Prvoga svjetskoga rata, da bi po njegovom okončanju Orlovi obnovili svoje dotadašnje aktivnosti, ali tada još bolje organizirani i sa još eksplicitnije izraženim ideološkim premisama na osnovu kojih su djelovali. Upravo u tome periodu, u periodu kada će hrvatski katolici po prvi puta na djelu spoznati svu snagu orlovskog pokreta, orlovski sustav izgrađen u Češkoj i Sloveniji svojom snagom i organizacijom postajao je sve respektabilnijim činiocem tamošnjih društvenih kretanja.

Nastanak orlovske organizacije u Hrvatskoj usko je povezan sa djelovanjem orlovskog pokreta u Sloveniji. Ideja da se u Hrvatskoj pokrene Orlovstvo po prvi puta jasnije je artikulirana na tečaju hrvatske katoličke inteligencije održanom početkom kolovoza 1919. godine u Homcu (Slovenija). U orlovskom duhu, među prvima u Hrvatskoj, počeli su djelovati dr. Kniewald u Senju i velečasni Jesih u Zagrebu. No, ipak, prava prekretnica vezana za pokretanje Orlovstva u Hrvatskoj dogodila se 1920. godine u vrijeme održavanja orlovskog tabora u Mariboru. Svi oni koji su na taborovanje pristigli iz hrvatskih krajeva bili su oduševljeni s onim što su tamo imali prilike vidjeti, a upravo od toga vremena i sve više spremni da i sami aktivno djeluju na promociji imanentno katoličkih vrijednosti.

Iako su već za vrijeme održavanja ovoga tabora (sleta) održani sastanci i donesene konkretne odluke o djelovanju, te osnovan Savez gimnastičkih odsjeka organizacija katoličkog srednjoškolskog đaštva, vjeru u Orlovstvo među hrvatskim katolicima definitivno će se učvrstiti osnivanjem Jugoslavenskog orlovskog saveza 1921. godine i sudjelovanjem na velikom orlovskom sletu održanom u Brnu godinu nakon toga.

Osnivanje Jugoslavenskog orlovskog saveza bilo je od velike važnosti za razvoj Orlovstva u Hrvatskoj s obzirom da je njegovim osnutkom stvoren legitimni organizacijski okvir unutar kojega se moglo javno djelovati. Odmah po osnivanju Savez je podijeljen na orlovske podsaveze sa sjedištima u Ljubljani i Zagrebu. Zagrebački podsavez nastao je na način da je dotadašnji Savez gimnastičarskih odsjeka preimenovan u Orlovski podsavez, a pojedini gimnastičarski odsjeci u orlovske odsjeke. Bile su to prve organizacijske forme Orlovstva koje su omogućile mobilizaciju članstva i rad u okolnostima koje im, uglavnom, nisu bile naklonjene. U prvim godinama postojanja, osim razlika oko strategije djelovanja i optimalnih modela organizacije, osnovni problemi Orlova bili su u pomanjkanju novca potrebnog za realizaciju zacrtanih programa, odnosno nastojanje vlasti da, što je moguće više, otežaju njihov rad. I to u svakom pogledu.

Drugi orlovski slet održan u Brnu (Čehoslovačka) ljeta 1922. godine unio je u orlovske redove neophodno samopouzdanje i vjeru kako mogu i moraju nadvladati teškoće s kojima su se momentalno suočavali. Skup u Brnu značio je za hrvatske orlovske aktiviste potvrdu da nisu sami, da su dio jednog moćnog internacionalnog katoličkog pokreta koji je u stanju dati značajan doprinos afirmaciji kršćanskih načela. I ne samo to. Za razliku od mariborskog sleta koji je sa sobom nosio određeni inicijalni naboj, Brnski slet doživljen je kao prekretnica u smislu izravnog provođenja orlovskih načela u svakodnevnom životu. Upravo od toga vremena bila je sve aktualnija i misao o potrebi ujedinjenja katoličkog omladinskog pokreta kroz orlovsku organizaciju.

Kao rezultat upravo takvih tendencija 1923. godine došlo je do ujedinjenja Omladinskog saveza i Orlovskog podsaveza te je stvoren Hrvatski orlovski savez. Njegovo nastajanje, bez obzira na to što će se na ustroju Saveza intenzivno raditi još nekoliko narednih godina, značilo je ujedno i nastajanje jedinstvenog hrvatskog katoličkog omladinskog pokreta.

Sve što će se u to vrijeme događati na planu organizacije i djelovanja Orlovstva bilo je u određenoj korelaciji sa Katoličkom akcijom čije je uvođenje u život Katoličke crkve obznanio papa Pio XI. enciklikom *Ubi arcano Dei* 23. prosinca 1922. godine. Naime, riječ je o inicijativi Svete stolice koja je išla za tim da omogući sudjelovanje laika u „apostolatu hijerarhije" s ciljem obnove pojedinaca (ali i društava) u duhu katolicizma.

Obnova pojedinca i društva na osnovu katoličkih vrijednosti, kao što ćemo vidjeti dalje u tekstu, bila je i ideja vodilja orlovskog pokreta. No, ipak, unutar katoličkih krugova uvođenje Katoličke akcije izazvalo je i određene disonancije. „...Za hrvatske je prilike bila bitna odredba da se sve postojeće katoličke odgojne i prosvjetne organizacije moraju podvrgnuti vlasti crkvene hijerarhije. To je praktično značilo da se organizacije katoličkog pokreta moraju staviti pod neposredni nazor hijerarhije, što (...) nije uvijek bilo prihvatljivo vodstvu tih organizacija ni lako provedivo."

Značka Jugoslavenske orlovske zveze

Značka Hrvatskog orlovskog saveza

O problemu odnosa Crkve naspram Orlovstva – posebice u svjetlu uvođenja Katoličke akcije – pisao je Ivo Protulipac u knjizi *Hrvatsko orlovstvo*, kapitalnom štivu za proučavanje ove problematike.

Istaknuo je kako je Orlovstvo usko vezano uz Crkvu iz koje dobiva direktive za svoj rad, a tu vezu potkrijepio brojnim iskazima visokih crkvenih dostojanstvenika svoga vremena. U nekoliko navrata citiran je i đakovački biskup Antun Akšamović koji je orlovskom pokretu pružao bezrezervnu podršku. Na stranicama lista *Mladost,* obraćajući se Orlovima, đakovački biskup kaže: „Vaša orlovska društva su nosioci Božanske Luči svete vjere. Vaša je zadaća istaknuta u Vašoj Zlatnoj knjizi. Orlovi i Orlice polažu zavjeru na devizu: Ljubiti Boga, ljubiti svetu katoličku Crkvu, ljubiti svoj hrvatski narod, pak prema tome živjeti i životom dostojnim savjesnog i uzornog katolika. Stoga vaša pravila odobrava i svoj imprimatur daje crkvena vlast, a mjesne organizacije izvađaju program svoga rada u smislu pravilnika sporazumno s duhovnim licem iste župe, koji u ime Crkve preuzima brigu za Vaše blagoslovljeno djelovanje."

U citiranom iskazu biskup Akšamović spominje i *Zlatnu knjigu hrvatske katoličke omladine* kao svojevrstan programatski dokument, ali, dodao bih, i esencijalno štivo bez čijeg dobrog poznavanja organizirana orlovska aktivnost gotovo da i nije bila moguća. Oslanjajući se upravo na stavove iznesene u knjizi možemo reći kako je cilj Orlova bio ujediniti do tada razjedinjenu katoličku omladinu, te je educirati i osposobiti za obranu katoličkih principa u svim segmentima društvenog života. Zamišljeno je da će se obrazovanje provoditi putem tečajeva i najrazličitijih manifestacija, ponajprije onih vjerskog, prosvjetnog, sportskog, zabavnog i drugog sadržaja – ali pod uvjetom da su svi ti sadržaji fundirani na

katoličkoj osnovi. Svaki omladinac, da bi bio Orao, morao je ljubiti Boga i Crkvu, svoj narod, njegov jezik i zavičaj. Nadalje, morao je u narodu razvijati dobra svojstva i sposobnosti, a suzbijati sve ono što mu je objektivno štetilo (kletvu, pijanstvo, sebičnost, lažljivost, neumjerenost...).

U operativnom smislu, Orlovi su posebnu pozornost trebali posvećivati svojim vjerskim obvezama i prosvjeti. Tjelesne aktivnosti, kako u teoriji tako i u praksi Orlovstva, doživljavane su tek kao sredstvo za više ciljeve. „Tjelovježba nije bitna oznaka Orlovstva, jer se nipošto ne traži od svih Orlova da vježbaju; ona je samo sredstvo koje mora da se podredi vjerskomu, ćudorednomu, prosvjetnomu i socijalnom uzgoju Orlova. Bolje je u društvu ukinuti tjelovježbu nego dopustiti da poradi nje strada vjerska, ćudoredna, prosvjetna ili socijalna izobrazba članova."

Razvijajući se u gore spomenutom duhu smatralo se kako će Orlovi i Orlice biti u stanju izgraditi određene vrline koje će ih razlikovati od omladinaca i omladinki drugačijih svjetonazorskih opredjeljenja. Željene vrline bile su ponajprije bogoljubnost, prijateljstvo, nesebičnost, požrtvovnost, poniznost, iskrenost te ljubav prema istini i pravdi. Na tom tragu bile su i upute o viteškom i neporočnom životu.

Osim neupitne privrženosti katoličkoj Crkvi koja je izravno involvirana u rad orlovskih organizacija na način da se orlovski duhovnici regrutiraju iz redova svećenika, kao jedan od najvećih ciljeva Orlova navodi se i briga za hrvatski narod. Ta briga trebala se iskazivati u svim sferama socijalnog i gospodarskog života, a biti prožeta socijalnom osjetljivošću i ljubavlju. Djelovanje u svome narodu, i za svoj narod, isključivalo je povredu drugih naroda. Svaki Orao trebao je paziti „da u borbi za svoja prava ne bi tuđim narodima nikada, ni pod kojim uvjetima, ni u kojoj prigodi, nanio nikakve krivice."

Na afirmaciji iznesenih idejnih i socijalnih opredjeljenja Orlovi su sustavno radili od svoga osnutka, početkom drugog desetljeća prošlog stoljeća, pa sve do 1929. godine kada im je uvođenjem diktature daljnje djelovanje bilo onemogućeno. Gašenjem orlovskog pokreta nije bila ugašena i orlovska ideja. Ona će živjeti tijekom tridesetih godina, pa i nešto kasnije, u okviru križarstva, katoličke organizacije koja je osnovana 1930. godine i koja je, mutatis mutandis, zagovarala vrijednosti orlovskog pokreta.

1. PRIPREME ZA OSNIVANJE

1.1. Odjeci mariborskog tabora (1920. g.)

Kao što je u ovom radu već spomenuto, veliki katolički skup održan u Mariboru između 24. srpnja i 2. kolovoza 1920. godine bio je od iznimne važnosti za postanak orlovske organizacije u Hrvatskoj. Održavanje toga skupa nije prošlo nezapaženo niti u Đakovu. Na stranicama *Đakovačkih pučkih novina* prenesene su najvažnije informacije o organizaciji skupa i njegovom tijeku. U broju od 24. srpnja, između ostaloga, ističe se da je svoj odlazak na kongres najavio i đakovački biskup Antun Akšamović, a u jednom od narednih brojeva lista, u članku „Katoličko narodno slavlje u Mariboru", moglo se je čitati i iscrpno izvješće o širokoj lepezi aktivnosti održanih za vrijeme održavanja skupa. Osim određenog broja đakovačkih omladinaca koji su, nema sumnje, prisustvovali tom „veličanstvenom skupu", iz članka saznajemo i to da se je skupu, u ime 5000 Hrvata, obratio i Đakovčanin Matija Belić.

Upravo od vremena održavanja mariborskog skupa simpatizerima orlovskog pokreta (koji se kod nas u to vrijeme službeno još uvijek tako ne zove) ustupa se sve veći prostor u lokalnom tisku. Na stranicama *Đakovačkih pučkih novina* mogli su se čitati u pravilu afirmativni, a u *Glasa slobode* negativno intonirani osvrti. Takav pristup, doduše, mogao se i očekivati, s obzirom da su spomenuti listovi zagovarali različite svjetonazorske i političke opcije.

Značka Prvog slovenskog orlovskog tabora

Reagirajući na izneseni „strah od klerikalizma" iskazan u *Glasu slobode*, *Đakovačke pučke novine* odgovaraju da su se „glavnim organima stranke morali pridružiti i slabiji i piskutljivi glasaći provincijalnih listića." No, unatoč tome, poručuju zagovornici Orlovstva: „Mi prodiremo i osvajamo polagano – utaman vaša vika i omalovažavanje naših sila. Vi se nas bojite, a mi ipak razbijamo vaše redove."

Kada kažu „vi se nas bojite" „Pučani" očito misle na one Đakovčane koji su, svjesno ili nesvjesno, prihvatili liberalne ideje svoga vremena, a početkom dvadesetih godina bili okupljeni oko Demokratske stranke, odnosno Hrvatskog sokola.

Kao određeni vid pripreme za nastanak Orlovstva na području Đakova i Đakovštine ne možemo ne spomenuti i feljton pod nazivom „Kulturna načela češkog Sokolstva" koji je potkraj 1920. godine bio pokrenut na stranicama *Đakovačkih pučkih novina*. Smisao objavljivanja toga feljtona, naravno, nije bilo širenje sokolske ideje, već kritička valorizacija rada sokolskih društava s pozicija katolicizma. Nakon što je iznesen kraći povijesni kontekst nastajanja sokolske organizacije autor teksta fokusira se na animozitet Sokola prema Orlovima, te ga argumentira citatima iz recentne češke sokolske periodike. Ističe se kako Sokoli poistovjećuju katolicizam sa klerikalizmom, te polemizira sa tvrdnjom sokolskih teoretičara koji ističu kako pravi Sokoli ne mogu ujedno biti i istinski katolici. Takve teze, dakako, autor feljtona osporava i konstatira: „Sokolstvo hoće da istjera iz duše svojih članova vjeru u Boga, a namjesto toga im daje štovanje materije. Kršćanstvo je Sokolu malo, zato hoće da ga spoji s poganstvom. To je nova vjera sokolska."

1.2. Osnivanje Hrvatskog orla Đakovo (1921. g.)

Tijekom 1921. godine rijetko da je izašao pokoji broj *Đakovačkih pučkih novina*, odnosno *Glasa slobode*, a da nije sadržavao polemičke „iskrice" vezane za aktivnost Sokola, odnosno Orlova koji su, kao što smo već u ovom radu istaknuli, tada još uvijek bili u fazi nastajanja.

Na tragu optužbi da Sokoli nisu, niti mogu biti pravi kršćani, *Đakovačke pučke novine* donose vijest „da Sokoli, Sokolice i Sokolići kad su prigodom narodnih blagdana kod sv. Mise, neće da kleknu ni kad je podizanje. Sokolići kao djeca pozvani glede toga u školi na red izjaviše u svojoj dječjoj bezazlenosti, da im je to zabranio njihov prednjak u Sokolu. Po sokolskoj disciplini i ´vaspitanju´ dozvoljeno im je tek da se malo naklone, kao što se naklanja gospojicama kad ih se moli za ples. Sokolu je dakle frajla i sveto otajstvo isto."

Iste novine, istog dana, na istoj stranici, polemiziraju i sa „gospodom" i „gospođama" koji su bliski Sokolu, ali za sebe drže da su dobri katolici – kako po uvjerenju, tako i u svakodnevnom životu. Redakcija *Đakovačkih pučkih novina*, naravno, nije dijelila njihovo mišljenje: „Mi tako dobre kršćane i kršćanke moramo samo sažaljevati", odgovaraju oni, a u nastavku teksta obrazlažu i zašto. Naime, urednici lista ističu kako nitko nema ništa protiv sportske dimenzije djelovanja Sokola, ali ima protiv ideja koje zagovaraju njegovi čelnici. Osvrt se završava konstatacijom kako je žalosno „da vi premda ste dobri kršćani, više vjerujete vašim vođama u Djakovu, koje u crkvi nikad ne vidite, kada vam vele, da Sokol nije proti vjere, nego li svojim katoličkim biskupima, kad vam otvoreno kažu, da je Sokol bezvjerski i protukatolički."

Da je animoziteta između ideoloških i svjetonazorskih neistomišljenika bilo, i da se on nije manifestirao samo u sferi teorije, rječito govori crtica iz *Glasa slobode* u kojoj uredništvo toga lista optužuje Orlove za kidanje sokolskih plakata. U informaciji se ističe kako su Đakovački sokoli plakatima pozivali građane Đakova na pokrajinski slet koji se na Vidovdan trebao održati u Osijeku, ali da su iste tijekom noći Orlovi pokidali. „Danas smo izvjesili druge", kaže se u spomenutoj informaciji, „a pripazit ćemo i opet na te noćne ćukove da ih ulovimo, te ih unaprijed opominjemo da ćemo svakome sami (...) suditi, budu li se opet na tu rabotu dali."

Na odgovor nije trebalo dugo čekati. Predsjedništvo gimnastičkog odjeljenja (Orlovi) demantiralo je sve optužbe i ustvrdilo: „Gospodo Sokoli! To je vaš način borbe, koji mi ne ćemo nikada slijediti. Naša je borba načelna. Briga nas za vaše plakate! Niti smo ih trgali, niti ćemo ih trgati, pa ćemo ipak uspjeti, ali zato jedan vaš ´inteligentni´ član trga naš znak sa grudiju jedne naše sestre. (Da se namjerio na me!) Sokolska vaspitanost. (...) Kad je orao prezao pred sokolom!?"

U nastavku ovog teksta osvrnut ćemo se na još dva bitna događaja koja su prethodila službenom nastanku đakovačke orlovske organizacije, a koja su se mogla, i morala, sagledavati upravo u svjetlu sukoba Sokolova i Orlova.

Prvi od tih događaja vezan je za premještaj Nikole Vrabeca i Dragutina Cesarca, ravnatelja i učitelja Više pučke škole u Đakovu, dok je drugi izlazak feljtona „Sokoli i Orlovi" koji je na stranicama *Glasa slobode* potpisao sokolski starješina Ivan Kenfelj.

U prvo spomenutom slučaju radilo se o tome da je nekolicina članova sokolske mladeži – koja se prema prijavi učitelja Dragutina Cesarca i vjeroučitelja Ivana Sečkara nedolično ponašala nakon održavanja sokolske skupštine održane 2. siječnja 1921. godine – bila kažnjena od strane ravnatelja Vrabeca i Učiteljskog zbora Više pučke škole. Nakon više od mjesec dana, sredinom veljače iste godine, odluka o kažnjavanju učenika okvalificirana je na stranicama *Glasa slobode* kao neprimjeren čin svjesno motiviran, ne odgoju učenika, već diskvalifikaciji đakovačkog sokolskog društva. Od tada je prošlo još mjesec dana da bi na stranicama istih novina bio objavljen i integralni tekst sokolske predstavke koja je upućena na adresu ministra prosvjete Svetozara Pribičevića. U cijelu priču, i to u negativnom kontekstu, uključit će se i Ivan Ribar, tada predsjednik Ustavotvorne skupštine, koji će svojim utjecajem pripomoći da Nikola Vrabec i Dragutin Cesarec, unatoč stručno i korektno provedenom nadzoru, budu okrivljeni i premješteni na rad izvan Đakova.

Ovaj slučaj interesantan je za našu temu utoliko što se u nekoliko navrata, bilo u službenim dokumentima ili na stanicama *Glasa slobode*, direktno ili indirektno, sugerira kako je cijeli Učiteljski zbor Više pučke škole nesklon đakovačkom Sokolu. Onima koji su ih optuživali nije niti palo na pamet da bi članovi Učiteljskog zbora, kao profesionalci, mogli tek ustrajavati na poštivanju školskog kodeksa koji je propisivao način ponašanja učenika, kako u školi, tako i izvan nje. Umjesto toga, sugerira se da je Učiteljski zbor privržen Orlovima, i da je upravo s tih pozicija i osudio članove sokolske mladeži.

Takav stav eksplicitno je vidljiv iz popratnog pisma koje je, uz Predstavku đakovačkog Sokola doktoru Ribaru, potpisao tadašnji načelnik đakovačkog Sokola Ivo Šolc.

I dok su komentari vezani za smjenu ravnatelja i učitelja Više pučke škole još uvijek dominirali đakovačkim kuloarima, pogotovo među pojedincima čvrsto pozicioniranim u jednom od suprotstavljenih ideoloških tabora, dogodili su se neki novi momenti koji su prisutni antagonizam dodatno radikalizirali. Naime, u lipnju mjesecu na stranicama *Glasa slobode* pokrenut je feljton pod nazivom „Sokoli i Orlovi" kojeg je potpisao Ivo Kenfelj, jedan od istaknutijih članova, u to vrijeme još uvijek jedinstvenog sokolskog društva.

Ivan Kemfelj sa Sokolicama

Feljton je objavljen u četiri nastavka u kojima je autor, gledajući iz lokalnog rakursa, nastojao čitateljima približiti osnovne postulate djelovanja Sokola pri čemu niti jednoga momenta nije gubio iz vida recentne polemike sa Orlovima. U tim člancima, doduše, ne nalazimo neke nove momente vezane za suprotnosti između Sokolova i Orlova, ali zato nailazimo na vrlo dobar rezime već postojećih svjetonazorskih i ideoloških razlika koje su svakim danom bivale sve veće i veće.

U prvom nastavku feljtona Kenfelj uzima u zaštitu Ivana Ribara, u to vrijeme najprominentnijeg političara Đakova i dugogodišnjeg sokolskog starješinu, tvrdeći kako njegovi kritizeri moraju praviti razliku između njegovog sokolskog i političkog angažmana. Na primjedbu koja je dolazila iz redova Orlova kako je Sokol previše nacionalan tvrdi se da „to govore oni frankovci i njima slični šovinisti, koji ne mogu svojom dušom obuhvatiti sva tri plemena, koji žele neslogu i razdor među braćom, koji se zadržavaju na

dnevnim sitničavim političkim događajima – ali sokol gleda svojim okom daleko u budućnost, spaja sva tri plemena u jedno tijelo i jednu dušu, on vidi sreću naroda u potpunom kulturnom i polit. jedinstvu i ne pravi evropski škandal ako srpski vojnik istuče kojeg Hrvata...”

U drugom dijelu feljtona autor razmatra angažman Sokolova i Orlova u Prvom svjetskom ratu. Konstatira da su Sokolovi od svoga osnutka zagovarali solidarnost i zajedništvo sa južnoslavenskim narodima, a u minulom ratu takvo opredjeljenje potvrdili pristupom u Jugoslavenski dobrovoljački korpus. Aktivnost Sokola za vrijeme rata bila je inače zabranjena ali, tvrdi Ivan Kenfelj, ne i Orlova, te sugerira da su ovi potonji opstali i za vrijeme rata stoga što su podržavali Monarhiju. Razlika između sokolskih i orlovskih udruženja, kaže se dalje u tekstu, bila je očita: „Na jednoj strani jačanje nacion. svijesti, rad u spajanju triju plemena, širenje ideje jugoslavenske, vjera u novu državu i u nedjeljivo narodno jedinstvo, obuhvaćanje radi te ideje svakog Jugoslavena bez obzira na vjeru – a na drugoj strani vidimo sakupljanje čete jedne konfesije, njezin nenarodni front, podupiranje raznih metoda tadanje drž. vlasti radi supremacije, misao jačanja jedne konfesije na štetu drugih i uopće rad koji sa nar. cjelinom nije ama baš ništa zajedničkog imao. I sada u našoj novoj narodnoj državi ustaje taj isti Orao i hoće da ruje protiv Sokolstva i njegovog rada.”

U nastanku feljtona uglavnom će se varirati već iznesene teze te na kraju konstatirati kako je Sokolstvo nadstranačko, okrenuto prema cijelom narodu, dok je Orlovstvo pod izravnim utjecajem klerikalne stranke, kako u Sloveniji, tako i u Hrvatskoj, dakle nešto što je usko, neautentično, nešto čime se, u konačnici, može lako manipulirati.

Kao što se je i moglo pretpostaviti, Orlovi su odgovorili na stranicama *Đakovačkih pučkih novina*. Reakcije su uslijedile promptno, još za vrijeme izlaženja spomenutog feljtona. U prvom natpisu objavljenom u *Đakovačkim pučkim novinama* pod nazivom „Sokoli i Orlovi” osporavaju se svi Kenfeljevi navodi te se tvrdi kako su Orlovi principijelni protivnici sokolskog pokreta, kako iz vjerskih i kulturnih, tako i socijalnih razloga. Na socijalnom planu, čini se, najviše se zamjera Sokolima što su regrutirani iz „gospodskih staleža”, te da su kao takvi primarno buržoaska organizacija kojoj je sve što je vezano za selo, seljake i obrtnike, strano. Kako se Orlovima socijalna baza nalazi primarno na selu, među seljacima i obrtnicima, pa i radnicima, autor teksta naglašava da su razlike između Sokola i Orlova neminovne i logične.

Na Kenfeljevu optužbu da su Orlovi bili lojalni Austro-Ugarskoj monarhiji, te da im upravo zbog toga rad nije zabranjivan ni tijekom rata, kaže se, i to s pravom, da Orao u Hrvatskoj tijekom rata nije niti postojao, pa samim time nije niti mogao raditi. Sa nešto manje uvjerljivih argumenata autor teksta pokušao je od istih optužbi zaštititi i orlovsku organizaciju u Sloveniji.

U sljedećem broju glasila Hrvatske pučke stranke pokušalo se odgovoriti i na tada neugodni upit Sokola o stupnju orlovskog nacionalizma. Orlovi su, kako smo već i iz ovoga teksta mogli vidjeti, još i prije svoga formalnog osnivanja, stavili do znanja da čvrsto stoje na obrani nacionalnog interesa, ali hrvatskog, ne jugoslavenskog. U vrijeme vođenja ove polemike, kada se je unitarna teza o trojedinom narodu agresivno nametala kao jedino ispravna, očito je bilo preopasno eksplicitno joj se suprotstaviti. Umjesto decidiranog odgovora koji to nacionalizam Orlovi zagovaraju, dobili smo tek sramežljivu izjavu da se nacionalizam „ne sastoji u tome, da iko pravi reklamu za sebe, kako je nacionalan. Pravi nacionalac je onaj, koji u smislu i u interesu svoga naroda radi i to na vjerskom, kulturnom, gospodarskom i socijalnom polju.”

Ako su se u ovoj polemici Orlovi pribojavali deklarirati i kao gorljivi zagovornici hrvatskog nacionalnog interesa, a zagovarali su ga, Sokoli su s druge strane smatrali mudrim ublažiti svoju suzdržanost prema Katoličkoj crkvi, a generalno su je imali. U trećem nastavku ove polemike, revoltirani Kenfeljevim oportunizmom naspram Katoličke crkve, Orlovi su konstatirali kako „s par konfuznih fraza on hoće da sakrije pravo stanje stvari. Je li to muževno? Je li to sokolski? Što se bojite? Imadete na svojoj strani vladu i žandare, vojništvo i Pribičevića.”

Polemika će se u tom tonu nastaviti i u sljedeća dva broja *Đakovačkih pučkih novina*, ali bez nekih novih, bitnih momenata, kako za poimanje ideoloških, tako i svih drugih vrijednosnih odrednica ugrađenih u strategiju djelovanja đakovačkih Orlova i Sokolova.

Do isteka tekuće 1921. godine u Đakovu će se, u kontekstu transformacija đačkih i omladinskih organizacija u Orlovstvo, održati iznimno značajna manifestacija koja je u mnogome nadilazila lokalni okvir unutar kojega je provedena. O toj manifestaciji pisano je u đakovačkom tisku, a kao iznimno značajnu vidio ju je i Ivo Protulipac posvetivši joj određeni prostor u već spominjanoj monografiji *Hrvatsko orlovstvo*.

O najavi skupa prve su pisale *Đakovačke pučke novine* u članku pod naslovom *Omladinski zbor u Đakovu*. Istaknuto je kako će Đakovčani za nekoliko dana u svojoj sredini moći pozdraviti „pionire katolicizma i hrvatstva /.../ koji će se skupiti 15. VIII. u Đakovu, da obave ovdje smotru svojih redova, te da si naprave plan za budući rad." Održavanje takvog skupa baš u Đakovu ocjenjuje se kao iskaz povjerenja, „ali to povjerenje i dika ne idu samo Đakovu u čast, nego i cijeloj Đakovštini. /.../ Đakovština će pokazati i sada kao i uvijek, da je među prvima, koji rade za katoličku i hrvatsku stvar kod nas."

U članku se potom apelira na cjelokupno građanstvo, nikako ne samo na omladinski uzrast, da se aktivno uključi u trodnevno slavlje. Posebno je taj poziv bio upućen seljacima. „Dođite braćo seljaci i seljakinje u što većem broju , da se svi skupa sastanemo i upoznamo, te nadalje još čvršće skupa vezani radimo za katoličku i hrvatsku misao i stvar. Dođite da uveličate slavlje svoje omladine, koja je krv od vaše krvi. Dođite, da pokažemo svijetu naše lijepe narodne nošnje u Đakovštini, kakovih na daleko nema."

Glasnik biskupije u svojoj najavi donio je Program sastanka koji je trebao započeti duhovnim vježbama 8. kolovoza. Vježbe su planirane sve do petka 12. kolovoza kada je bio najavljen dolazak prve dvije grupe učesnika iz Osijeka i Vrpolja. Zborovanje s referatima najavljeno je za sljedeći dan.

U svom stilu ovu manifestaciju najavio je i *Glas slobode*. Istaknuto je da ju najavljuju „po dužnosti", a da će osvrt na njen tijek biti objektivan. „Ne ćemo se dati zavesti strašću, kao što su se đakovački klerikalci /.../ dali zavesti , kad su ono Sokoli bili na prolazu u Djakovo".

Ako su duhovne vježbe bile tek uvod u najavljeno okupljanje katoličke omladine, skup je onda započeo činom dolaska u grad prve grupe omladinaca sa željezničkog kolodvora u Vrpolju. Bila je to skupina od oko 150 omladinskih aktivista iz različitih dijelova Hrvatske koji su u Đakovo umarširali sa nacionalnim zastavama i prepoznatljivim gimnastičkim kapicama. Kod parka ih je dočekala đakovačka katolička omladina i „mnoštvo svijeta". Nakon izvedbe gimnastičarske himne okupljeni su se preselili pred katedralu gdje ih je pozdravio direktor Zadružne banke Antun Matasović. U večernjim satima ovom skupu pridružila se je i skupina učesnika koja je vlakom doputovala iz Osijeka. Sve njih, sa prozora biskupskog dvora, pozdravio je i biskup Antun Akšamović.

Radni dio skupa, koji je otpočeo sljedećeg dana, obilježili su referati u kojima su problematizirani pojedini aspekti pokreta, ponajviše oni vezani za njegovu unutrašnju organizaciju. U referatu „Problemi đačkog pokreta iza rata" mladomisnik Kolarek istaknuo je, kao krucijalne probleme vezane za praktički vjerski život, pojavu orlovskih sekcija i ženskih đačkih organizacija. Vezano za potonju problematiku čulo se kako su ženske organizacije „posebna, posve odijeljena grana đačkog pokreta, vezana s muškim organizacijama jedino preko zajedničkog vodstva u Zagrebu." Inicijativa da se na tom planu nešto radikalnije mijenja izostala je. Učesnici sastanka smatrali su da je prisutni separatizam između muških i ženskih organizacija, zbog vjerskih i pedagoških razloga, opravdan, te da postojeće forme organizacije ne treba mijenjati.

Od istaknutijih radova kroničari i interpretatori sastanka izdvojili su rad pravnika Petrovića „In hoc signo vinces", Ljubomira Marakovića o literarnim aspektima djelovanja đaštva, dr. Juretića o izobrazbi i načinu djelovanja đaka, te rad akademičara Zudeniga o ideologiji gimnastičkog pokreta.

No, nije cijeli skup prošao samo u akademskim raspravama. Pratili su ga svečani pozdravni govori, ophodi, banketi, pjesme i drugi oblici iskazivanja privrženosti katoličkom svjetonazoru i orlovskoj ideji. Posebno važnu ulogu u afirmaciji skupa imali su gimnastičarski odjeli za koje se sve do zadnjeg trenutka nije znalo da li će im lokalne vlasti dozvoliti nastup. „Oblasti su činile zapreke ovom prvom javnom nastupu /.../ kod kojeg je učestvovala i slovenska orlovska vrsta, koja je odnijela pobjedu u Strassburgu, 15. kolovoza u jutro još se nije znalo, hoće li se po podne smjeti nastupiti."

Nastup su lokalne vlasti ipak dozvolile. Trećeg dana skupa, u poslijepodnevnim satima, gimnastički odsjeci imali su više nego uspješan nastup s kojim su oduševili prisutnu publiku.

Ideolozi Orlovstva, napose oni koji su sudjelovali u radu skupa, bili su jedinstveni u ocjeni kako je on u potpunosti ispunio njihova očekivanja. Bio je to zapravo još jedan u nizu pokrajinskih sastanka koji je pridonio podizanju samosvijesti đačkih aktivista i njihovoj boljoj unutrašnjoj organiziranosti. Osim spomenutog, na sastanku je bilo riječi i o potrebi uključivanja seoske omladine u procese koji će u konačnici dovesti do pojave orlovske organizacije.

Kako nismo upoznati sa izvornom građom koja bi pouzdano svjedočila o tome kada i kako su osnovani đakovački Orlovi, preostaje nam i oko ovoga, uistinu važnog momenta, pozvati se na novinska izvješća i tek pokoju knjigu. Sudeći prema pisanju *Đakovačkih pučkih novina*, ali i *Glasa slobode*, ime Orao na lokalnoj društvenoj sceni u uporabi je, ako ne prije, onda svakako od sredine 1921. godine. U tom kontekstu možda je indikativno ukazati na natpis „Naši Orlovi" koji je objavljen na stranicama *Đakovačkih pučkih novina* u svibnju tekuće godine. Iz kraćeg natpisa saznajemo kako su đakovački Orlovi tih dana u osobi bankovnog činovnika Dragutina Dolinara dobili izvrsnog učitelja, te da svi oni kojima je dosta bezvjerskog Sokola konačno imaju alternativu – Orla. Svi željni tjelovježbe pozivaju se u „čisto hrvatsko i kršćansko gimnastičko društvo" koje će za kratko vrijeme osnovati i žensko odjeljenje sestara Orlica.

Ako bi se sudilo samo po ovom tekstu, čini se da ne bi bilo pogrešno ustvrditi kako je Orao u Đakovu osnovan već sredinom 1921. godine. No, to ne bi bilo točno. Orao je ipak osnovan nešto kasnije. Kada je pisao o prvom većem nastupu Saveza gimnastičarskih društava održanom u Đakovu sredinom kolovoza 1921. godine Ivo Protulipac ustvrdio je da „iako naši gimnastički odsjeci nijesu tada imali orlovskog imena, sve je znalo, da su to Orlovi. (...) Vidjelo se, da zapreke nisu manje za to što nijesmo uzeli orlovsko ime, jer nas i bez imena svi upoznaše kao Orlove."

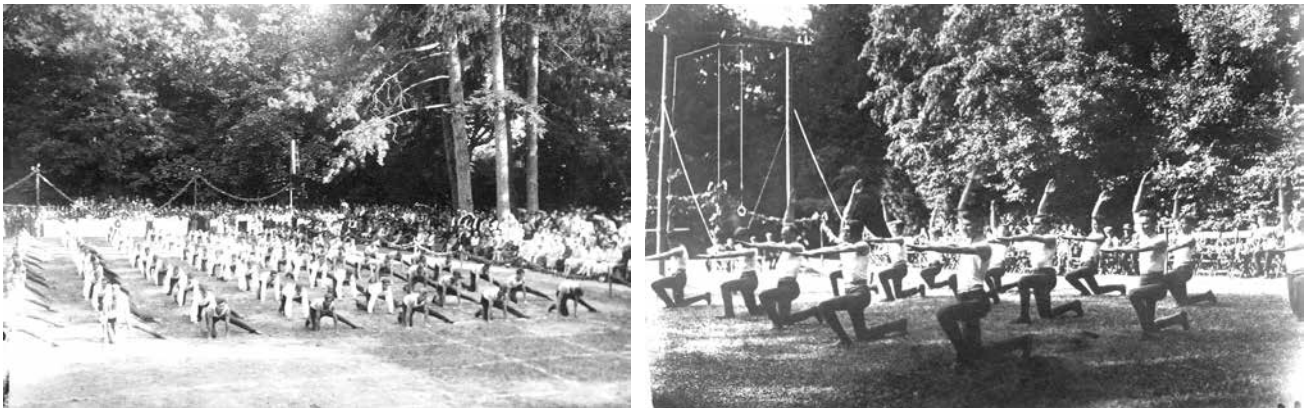

Javna vježba članova Hrvatskog orla u Strossmayerovom parku 18. kolovoza 1921. godine

Đakovački Orao, kao pravno utemeljeni društveni subjekt, mogao se pojaviti tek nakon što je 23. listopada 1921. godine osnovan u Ljubljani Jugoslavenski orlovski savez, odnosno Orlovski podsavez u Zagrebu. Naime, tim činom Savez gimnastičkih odsjeka legitimno je preimenovan u Orlovski podsavez, a pojedini gimnastički odsjeci u orlovske odsjeke. Tek u jeku tih transformacija u Đakovu je i službeno sa radom mogao otpočeti lokalni, đakovački Orao. Rezimirajući rad Hrvatskog Orla u 1922. godine Antun Matasović osvrnuo se i na vrijeme njegova osnivanja. Istaknuo je da se na organizaciji počelo raditi tijekom druge polovice 1921. godine, te da je Orao „provizorno" organiziran nakon đačkog sastanka u kolovozu 1921. godine, a „definitivno" iza Nove godine.

Naime, već 11. prosinca iste, 1921. godine, u velikoj dvorani Hrvatskog pučkog doma bila je održana prva orlovska akademija. Njezino održavanje najavljeno je na stranicama *Đakovačkih pučkih novina,* da bi isti list, tjedan dana kasnije, objavio i izvješće s netom održane svečanosti. Istaknuto je kako je ovo bila prva orlovska akademija, a da je interes bio toliki da su mnogi morali ostati pred vratima Hrvatskog pučkog doma s obzirom da nisu mogli dobiti „ni parče mjesta". Orlovi, Orlice i naraštaj, ističe se u izvješću, „izvađaju svoje divne vježbe, jednu ljepše i skladnije od druge. Publika gleda i divi se i u burnom pljesku daje izražaja svojemu oduševljenju." Muške članove predvodio je prednjak Dragutin Dolinar, a

članice i naraštaj sestre Albina Manfredo i Marta Koželj. Osim vježbi u izvješću sa skupa ističe se recitiranje Šarićeve pjesme „Orlu", nastup mješovitog zbora, pozdravni govori nekolicine gostiju (iz Ljubljane, Osijeka i Vrpolja) te prolog kojeg su izrekli sestra Branka Novoselović i brat Josip Priseker. Akademiju je svojim prisustvom uveličao i sam biskup Antun Akšamović.

S obzirom da, kako smo već istaknuli, akademiju nije mogao pratiti veliki broj zainteresiranih građana, tjedan dana kasnije ona je bila repризirana, a nakon njezinog završetka upriličena je i veselica sa čajankom.

Među najzaslužnijima za nastanak orlovske organizacije u Đakovu bili su zasigurno Franjo Böhm, njen prvi predsjednik, Antun Matasović (potpredsjednik), Fabijan Puhl (tajnik), kao i prednjaci u gimnastičarskim odjeljenjima i prvi predavači. Paralelno sa nastankom Orlova, motivirane istim razlozima, rađale su se i đakovačke Orlice. Njihova osnivačka skupština održana je u stanu gospođe Paule Belić, prve predsjednice društva. Osim spomenute, na čelna mjesta u novo nastaloj organizaciji izabrane su još i gospođa Nuspl (potpredsjednica), Branka Novoselović (tajnica), A. Nikšić i E. Prisiker (odbornice) te A. Manfredo (Orlica iz Ljubljane – načelnica). Tijekom 1922. godine gospođu Manfredo zamijenit će Marta Koželj, dok će blagajničke dužnosti biti povjerene gospođi Katici Štauder.

Portret Franje Böhma (autor: Ladislav P. Kalina)

2. DJELOVANJE ĐAKOVAČKIH ORLOVA OD OSNIVANJA DO ZABRANE RADA 1929. GODINE

2.1. Prva godina rada (1922.)

Nakon što je Hrvatski orao u Đakovu i službeno otpočeo sa radom ništa se zapravo suštinski novo, barem ne u prvo vrijeme, nije dogodilo. Polemike vođene tijekom dvije protekle godine nastavljene su. Vođene su od strane istih protagonista koje smo u ovom radu već imali prilike upoznati, djelovalo se sa istih ideoloških pozicija i sa u glavnom istim, neprimjereno visokim emotivnim nabojem. Takvo stanje, mutatis mutandis, obilježit će cijelu drugu dekadu dvadesetog stoljeća.

Relativno brzo, već u siječnju 1922. godine, Orlovi su održali još jednu akademiju. Bila je to akademija organizirana „u slavu pokojnoga velikana biskupa Strossmayera". Na osnovu letka tiskanog povodom „Strossmayerove akademije" vidljivo je da je akademiju dana 29. siječnja 1922. godine priredila Jugoslavenska orlovska sveza, odsjek HRVATSKI ORAO U ĐAKOVU, i to sa sljedećim programom: Proslov (brat Antun Matasović); Poklon Strossmayeru (Živa slika-članovi, članice i naraštaj); Štrasburške proste vježbe članova; Proste vježbe članica; Brnske proste vježbe (muški naraštaj); Vježbe sa zastavicama (ženski naraštaj); Biskup Šarić: Strosmajeru (deklamuje s. Julkica Filipec); Crvene krijesnice; Mramorni kipovi (br. S. Wohalsky i I. Varga); Vježbe s obručima (članice). Obavijest završava orlovskim pozdravom: Bog živi!

Iz *Đakovačkih pučkih novina* saznajemo da je akademija opravdala visoka očekivanja koja su pred nju postavljena. „Naši su dični Orlovi i ovaj puta, po priznanju najljućih protivnika orlovske ideje, upravo osvjetlali lice. Ovakovih izvedaba nijesu djakovčani bili vični gledati. Upravo je čovjek u neprilici što bi više pohvalio, kad je sve bilo krasno samo po sebi, sve precizno izvedeno. Publika se nije mogla doista nagledati i nadiviti tim vježbama."

Osim ovakvih, ekstremno nekritičnih ocjena, s kojima ćemo se susretati i u nekim drugim, sličnim prilikama, iz članka saznajemo i to da je goste u proslovu pozdravio potpredsjednik đakovačkog Orla direktor Zadružne banke Antun Matasović, da je dvorana i ovoga puta bila „vanredno dobro posjećena" – i to građanstvom iz „svih društvenih slojeva". Za autora teksta to je bio „jasan dokaz da je djakovčanima Hrvatski Orao nada sve mio i simpatičan."

Tijekom 1922. godine Hrvatski orao izgradio je prepoznatljivi ritam aktivnosti, kako na unutrašnjem, tako i vanjskom planu. U programu rada za 1922. godine Orlovski slet u Brnu, nema sumnje, imao je najistaknutije mjesto. Gotovo bismo mogli reći da je predstavljao neku vrstu katalizatora kreativne energije novonastale organi-

SVE ZA VJERU I ZA DOMOVINU!

Jugoslavenska orlovska sveza, odsjek
Hrvatski Orao u Đakovu
priređuje u nedjelju dne 29. siječnja 1922. u 8 sati na večer u prostorijama „Hrv. Pučkog Doma"

ŠTROSMAJEROVU AKADEMIJU

sa slijedećim rasporedom:

1. Proslov, br. Antun Matasović.
2. Poklon Strossmayeru. Živa slika - članovi, članice i naraštaj.
3. Štrasburške proste vježbe članova.
4. Proste vježbe članica.
5. Brnske proste vježbe - muški naraštaj.
6. Vježbe sa zastavicama - ženski naraštaj.
7. Biskup Šarić; Strosmajeru, deklamuje s. Julkica Filipec
8. Crvene krijesnice.
9. Mramorni kipovi - br. S. Wohalsky i I. Varga.
10. Vježbe s obručima - članice.

Ulaznina: cercle K 40-; I. red K 30-; II. red K 20-; stajanje K 12-.

Sva mjesta numerirana.

Iza akademije čajanka sa slobodnom zabavom. Buffet, šaljiva pošta i dr.

SVIRA GRAĐANSKA GLAZBA.

BOG ŽIVI!

Letak za Strossmayerovu akademiju

zacije. Do kolovoza mjeseca tekuće godine, kada će se slet održati, bilježi se pojačana aktivnost cjelokupnog članstva, da bi ta aktivnost nakon povratka Orlova iz Moravske doživjela stanovitu stagnaciju.

Sredinom travnja mjeseca tekuće godine orlovski instruktor iz Ljubljane završio je u Đakovu tečaj koji je vodio zajedno sa domaćim prednjacima, te je povodom njegovog završetka upriličena „intimna orlovska akademija" na kojoj su đakovački Orlovi pokazali stupanj uvježbanosti novousvojenih vježbi. Nešto od tada stečenih vještina vjerojatno je bilo prezentirano i na tradicionalnoj Akademiji u spomen Zrinskog i Frankopana koja je bila održana 30. travnja u dvorani svratišta „Central". Akademija je uspjela, i to tim više što „su naša društva uzmogla prijeći preko svega što ih dijeli i rastavlja i složiti se, da ovu akademiju zajednički prirede."

Osim Orla, u programu akademije nastupilo je Hrvatsko pjevačko i kazališno udruženje, Preradović, Građanska glazba i Sokol. Orao je nastupio sa dvije točke. U prvoj točki (Box vježbe) nastupili su prednjaci Slamič, Prisekar, Novoselić i Husar, a u drugoj, tzv. Živoj slici (Zrinski i Frankopan), sudjelovalo je oko 60 članova, članica i pripadnika orlovskog naraštaja.

Spomenuta akademija, kao i neke druge o kojima će na ovim stranicama biti riječi, dati će glavno obilježje onoj vrsti za javnost prezentnih aktivnosti koje smo stigmatizirali kao aktivnosti Orlova na vanjskom planu, dok su orlovske omladinske večeri, te večeri Orlova i Orlica, davali glavna obilježja aktivnostima na unutrašnjem planu. Večernji sastanci održavali su se najčešće srijedom i subotom. Srijedom su se na predavanja, recitacije, glazbene točke, dogovore i druge aktivnosti okupljali Orlovi, a u pravilu subotom Orlice. Predavanja su držali istaknuti članovi orlovske organizacije, profesori teologije i gosti, a obuhvaćala su široki dijapazon tema, od opće društvenih do onih vezanih za orlovsku problematiku u užem smislu te riječi. Na osnovu uvida u Orlovski vjesnik, rubriku *Đakovačkih pučkih novina* koja je pokrenuta od proljeća tekuće godine, saznajemo da su predavači na tribinama bili Ivan Sečkar, Matija Belić i njegova supruga Paula, Fabijan Puhl, Andrija Živković, Josip Sokol, Antun Matasović, Rudolf Švedl, Matija Pavić (mlađi) i nekolicina gostiju, mahom iz Slovenije, a teme njihovih predavanja raznolike: „O razlici između Orlova i Sokolova", „Ima li Boga?", „O nacionalizmu", „O lektiri", „O katakombama", „O školi", „Tumačenje Zlatne knjige", „Ilirski pokret", „Posljednji časovi Katarine Zrinski", „O stilovima u graditeljstvu", „O svetoj pričesti", „O ispovijedi", „Povijest Đakova", „Spiritizam", „Hrvatski kraljevi narodne krvi", „Dva nazora o svijetu", „Kapitalizam", „Zadrugarstvo"... Sveukupno je održano oko 40 predavanja.

Ivan Sečkar

Andrija Živković

Skupovi Orlova i Orlica, osim predavanja, obilovali su i recitacijama rodoljubnih pjesama Kranjčevića, Harambašića, Šenoe..., a nerijetko su se mogle čuti i konstruktivne diskusije. Drugim riječima, orlovske aktivnosti odvijale su se sukladno njihovim strateškim opredjeljenjima iznesenim u Zlatnoj knjizi, svojevrsnom manifestu orlovskog pokreta.

Prije no što će nastupiti na orlovskom sletu u Brnu đakovački Orlovi i Orlice sudjelovali su na nekoliko akademija na kojima su ostavili iznimno snažan utisak, kako svojim umijećem, tako i izgledom. Jedna od takvih akademija bila je i brodska, održana 11. lipnja 1922. godine. Muški i ženski članovi đakovačkog Orla, njih 60 sveukupno, pripremili su nastup s kojim su trebali afirmirati ne samo sebe, već i orlovski pokret u cjelini, a možda ponajprije dati izravnu potporu orlovskoj organizaciji u Brodu na Savi koja je u to vrijeme bila u fazi osnivanja. U najavi akademije istaknuto je kako je orlovska akademija u Brodu zainteresirala „sve što je u Brodu hrvatsko i katoličko. /.../ Bit će to jedno veliko hrvatsko i katoličko slavlje, na kojem će učestvovati ne samo brodski građani, nego i sva okolna hrv. i kat. sela, kako iz Slavonije, tako i iz susjedne Bosne. Na našem je Orlu, da osvjetla lice ne samo sebi nego i cijelom orlovskom pokretu."

Hrvatski Orlovi na sletu u Brnu

Predviđanje *Đakovačkih pučkih novina* kako će akademija zasigurno biti uspješna, u konačnici se pokazalo točnim. Sa stranica istih novina saznali smo ponešto već i o načinu ispraćaja đakovačke orlovske delegacije za Vrpolje, dok je izvješće o boravku u Brodu uistinu bilo iscrpno. Na vrpoljačkom kolodvoru đakovačkim Orlovima pridružili su se izaslanici orlovskih organizacija iz Vrpolja, Babine Grede, Osijeka, Vinkovaca i Vukovara, te su svi zajedno otputovali za Brod gdje im je priređen svečani doček. Uz dobru posjećenost akademija je održana u dvorištu franjevačkog samostana, a nakon nje priređena je i zabava. I dok je službeni dio akademije prošao u najboljem redu, na zabavu je došlo („ušuljalo se") i desetak mladih Sokolova koji su svojim upadicama ometali pojedine govornike. Na intervenciju organizatora „fašistička banda napokon je uvidila svu smiješnost svoje situacije, pa se je pokunjenih nosova udaljila, a komers se u ugodnom raspoloženju nastavio."

No, neugodnostima tu nije bio kraj. Kada su se u noćnim satima gosti akademije približili željezničkoj kolodvoru bili su kamenovani, a konflikt se potom nastavio i na samom kolodvoru. „Osobito se isticao neki mladac Trkulja, koji je neprestano galamio: 'Vi ste protiv države, vi ste crno žuti, vi ste za Karla i protiv beloga Orla. Kako smijete Brod zvati hrvatskim gradom."

Incidenti koji su bili registrirani u Brodu već uoči održavanja akademije, kada su se po gradu uništavali orlovski plakati, kao ni ovi potonji, kada su đakovački orlovi bili kamenovani i vrijeđani, nisu mogli baciti sjenu na cijelu manifestaciju. Dapače, ona je ocijenjena kao iznimno uspješna.

Od završetka orlovske akademije u Brodu, do odlaska u Brno, bilo je preostalo još oko šezdesetak dana. Pripreme za nastup u Brnu bivale su iz dana u dan sve intenzivnije. Jedan od zadnjih javnih nastupa Orlova i Orlica prije odlaska u Brno organiziran je 30. srpnja u vlastelinskom vrtu u Đakovu. Bila je to tzv. Brnska akademija sa koje je sav prihod išao „u korist putne blagajne članova" prijavljenih za putovanje u Brno. Program akademije bio je sljedeći: 1. Brnske vježbe za 1922. – članovi, 2. Proslov potpredsjednika Antuna Matasovića, 3. Brnske vježbe za 1922. – članice, 4. Brnske vježbe za 1922. – muški naraštaj, 5. Vježbe s vijencima – ženski naraštaj, 6. Prednjačke vježbe – članovi, 7. Vježbe po Orlovskoj himni – članice, 8. Hrvatske simboličke prednjačke vježbe za Brno – članovi, 9. Vježbe sa zastavicama – ženski naraštaj, 10. Boks vježbe – prednjaci i 11. Skupne vježbe.

Akademija, na kojoj je prisustvovao i biskup Akšamović sa svojim gostima iz Ljubljane, prošla je prema očekivanju. Sudeći prema izvješću lokalnih novinara sve točke nastupa odrađene su na najbolji mogući način. No, ipak, posebno su istaknute Orlice čiji se program u najvećem opsegu poklapao sa programom pripremljenim za nastup u Brnu. „Za vrijeme akademije su braća nevježbači stražarili okolo po parku, da se ne bi kakav nered dogodio. Prošlo je sve u najvećem redu. Na veće je bila još i mala veselica u društvenim prostorijama."

Završetkom ove akademije sve pripreme za odlazak u Brno bile su privedene kraju. Imena Đakovčana koji će krenuti u Brno već nekoliko dana bila su poznata s obzirom da je 15. srpnja bio određen za zadnji dan podnošenja prijava. Iz Hrvatske je svoje sudjelovanje na skupu prijavilo 550 osoba, većinom vježbača i vježbačica. Među putnicima bilo je i 52 osobe iz Đakova koje su 8. kolovoza otputovale za Zagreb, da bi u Brno pristigli 10. kolovoza u večernjim satima. Organizacija puta, kao i sam boravak u Brnu, bili su pažljivo isplanirani. U informaciji naslovljenoj „Tabor u Brnu" *Đakovačke pučke novine* obavijestile su potencijalne putnike da im je osiguran smještaj u mjesnoj školi u Starom Brnu, a da će oni, koji to budu željeli, moći stanovati i privatno. Kasnije su tim informacijama pridodavane i druge koje su za cilj imale učesnike skupa što bolje upoznati sa sredinom u koju su dolazili. Između ostalog, sugerira se učesnicima skupa da budu suzdržani u kupovini jer „kupovati se ne isplati u Brnu ništa, jer je sve skuplje nego li kod nas."

Nakon dobro provedenih priprema bilo je opravdano očekivati i dobre vijesti o nastupu hrvatskih Orlova. Odmah po završetku tabora, kome je prisustvovao i biskup Antun Akšamović, moglo se pročitati kako je skup u potpunosti ispunio sva očekivanja, da je na njemu nastupilo preko 11 000 vježbača, da je cijelu smotru pratilo oko 150 000 gledatelja, a da je „đakovački Orao pobudio /.../ osobitu pažnju na akademiji u gradskom kazalištu, gdje su izvodili hrvatske simboličke vježbe."

Tjedan dana kasnije moglo se pročitati i cjelovitije izvješće sa donekle izmijenjenim brojčanim pokazateljima. Tako se već u podnaslovu ističe da je na skupu bilo 1 200 Hrvata i Slovenaca, 120 000 gledatelja, da su Orlovi bili regrutirani od pripadnika 12 naroda i slično. Osvrt na skup bio je prepun pohvala, kako organizatorima, tako i sudionicima. U dva navrata autor teksta izravno je spomenuo i Đakovčane. Prvi puta kada se osvrnuo na posjet biskupa Akšamovića „orlovskom logorištu", a potom i kada je opisivao nastup hrvatskih Orlova („među njima 5 Đakovčana") na gimnastičkoj akademiji.

Nakon završetka skupa na kojem je, kao što smo već istaknuli, bilo i pedesetak Đakovčana, može se reći kako je on djelovao izuzetno pozitivno na daljnji razvoj Orlovstva u Hrvatskoj, a samim time i u Đakovu. Naime, hrvatskim Orlovima nakon Brna bilo je jasno da oni nisu šačica usamljenih i izmanipuliranih zanesenjaka, kako ih se ocjenjivalo u dijelu domaće javnosti, već da su dio jednog planetarnog pokreta koji ima jasnu viziju, ali i razrađenu strategiju kako tu viziju ostvariti u bespućima realnog življenja.

Ako se aktivnostima đakovačkog Orla tijekom prve godine njihovog djelovanja pridoda još i to da su uspjeli oformiti glazbenu sekciju, odnosno inicirali osnutak nekoliko seoskih orlovskih organizacija, čini se da nećemo pogriješiti ako kažemo kako je početak njihovog djelovanja opravdao sva, pa i najveća očekivanja katoličkog puka Đakovštine.

Fabijan Puhl

Josip Sokol

2.2. Orlovi i Orlice sve prisutniji u društvenom životu grada (1923. g.)

Tijekom 1923. godine aktivnosti Hrvatskog orla manifestirale su se kroz održavanje skupština, akademija, javnih vježbi, predavanja – ali i u živim kontaktima sa seoskim orlovskim društvima iz bliže i dalje okolice.

Na Tri kralja zabilježena je prva orlovska manifestacija tekuće godine. Riječ je o akademiji održanoj u Hrvatskom pučkom domu. Kao što je to bilo i prijašnjih godina, i ova akademija bila je dobro posječena, kako od domaće, đakovačke publike, tako i izaslanika bratskih društava iz Broda, Osijeka, Vukovara, Sarajeva, Vrpolja, Semeljaca i Levanjske Varoši. Akademiji je prisustvovao i biskup Antun Akšamović.

Ova akademija razlikovala se od do sada održanih po tome što su Orlovi po prvi puta nastupili na spravama. „Vježbe su bile izvedene na sveopće iznenađenje vrlo lijepo, te daju nade, da će se pojedinci moći razviti do savršenih vježbača." Orlice su izvele ženske simboličke vježbe. Po mišljenju novinskog komentatora iznimno kvalitetno.

Paula i Matija Belić

Akademija je privedena kraju recitacijom Preradovićeve pjesme „Braća" koju su izveli Antun Tomić i Josip Bulat te dojmljivim nastupom orlovske glazbe na čelu s dirigentom Hinkom Šrobekom.

S obzirom na veliki interes građanstva akademija, s istim programom, ponovljena je i sljedećeg dana, a nova najavljena na drugi dan Uskrsa.

Za kraj siječnja Orlice i Orlovi najavili su održavanje Glavne godišnje skupštine s identičnim dnevnim redom: 1. Govor predsjednice (predsjednika), 2. Izvještaj tajnice (tajnika), 3. Izvještaj blagajnice (blagajnika), 4. Izvještaj načelnice (načelnika), 5. Izbor novog odbora, 6. Eventualije. Iz tiska onoga vremena ne vidimo da li su skupštine i održane u najavljeno vrijeme, a da su održane svjedoče instruktivna izvješća Antuna Matasovića objavljena u *Đakovačkim pučkim novinama*, odnosno u istim novinama objavljen članak Paule Belić „Nakon glavne skupštine Orlica". Spomenuta izvješća posebno su značajna stoga što autori u njima donose vrijedne činjenice o nastanku i djelovanju Orlova i Orlica tijekom 1921. i 1922. godine.

Uoči Uskrsa tekuće godine aktivnosti Orlovske organizacije bivaju sve učestalije. Na Veliki petak i Veliku subotu Orlovi su držali počasnu stražu kod Kristovog groba, a neposredno pred Uskrs Orlovska glazba dobila je dozvolu od biskupa Akšamovića „da na svečanost Uskrsnuća može uzveličati svečani čin svojim nastupom." Bez obzira na spomenuto, čini se da je ipak najprominentnija manifestacija Orlova bila akademija održana na drugi dan Uskrsa. Akademija je ocijenjena kao iznimno uspješna bez obzira što je prethodna bila održana samo dva mjeseca ranije. Na ovoj javnoj smotri po prvi puta vježbalo se na preći, po čemu bi se ona možda mogla izdvojiti, dok je cjelokupni program ocijenjen kao iznimno uspješan: bilo da se radilo o vježbama na ručama, prostim vježbama članova i članica, odnosno vježbama članica sa čunjevima.

Posebna pohvala upućena je orlovskoj glazbi koja je pod vodstvom brata Šrobeka i ovoga puta uspješno pratila sve vježbe.

Nakon što je cijelu javnu vježbu nahvalio, autor teksta istaknuo je kako je „Orao najsolidnije gimnastičko društvo u našem mjestu, kako u tehničkom, tako i u prosvjetnom i odgojnom pogledu."

Polovicom lipnja samostalnu akademiju održat će đakovačke Orlice, a posvetit će je svojoj nebeskoj zaštitnici sv. Ivani Orleanskoj. Pozdravnu riječ na akademiji imala je gospođa Paula Belić, predsjednica, i svakako najprominentnija članica čije su aktivnosti bile prepoznate i daleko izvan lokalnih okvira. „Prekrasan je bio pozdravni govor predsjednice Orlica, mil. Gđe Paule Belić, u kome je istakla žarku ljubav svetice Ivane za Boga i domovinu. Bog i domovina ideali su i naših Orlica..."

Akademija je nastavljena deklamacijama Branke Novoselić, nastupom zbora Orlica i gimnastičkim vježbama.

Nedugo nakon ovoga nastupa Orlice su, na Petrovo, zajedno s Orlovima, imale zajedničku akademiju. Akademija se prvotno trebala održati u parku, ali zbog lošeg vremena održana je u dvorani Hrvatskog pučkog doma. Iako je postojala bojazan da će održavanje akademije u novom prostoru bitno utjecati na posjet, to se nije dogodilo.

Nastupi svih odjela ocjenjeni su kao iznimno uspješni, a žaljenje je izraženo tek stoga što Orlovi nisu mogli nastupiti u parku i izvesti planiranu završnu scenu u kojoj je trebalo sudjelovati oko stotinu osoba.

Nakon ove akademije pisac novinskog osvrta konstatirao je „da je napokon među građanstvom nestalo predrasude o Orlu, kao da je to političko društvo. Politika nema u Orlu posla. To sami članovi znadu, a i svaki onaj, koji je rad našeg društva pratio. Glavna je zadaća

Orla, da na kršćanskom temelju odgoji svoje članove, da budu pošteni i čestiti građani, jer to je prvi uslov napretka svakog naroda, pa i hrvatskog."

Ljetni mjeseci donijeli su nešto manje aktivnosti, kako je to u radu društava već uobičajeno, no to još uvijek nije značilo da su sve aktivnosti zamrle. Velikih javnih vježbi doduše nije bilo, ili u nama dostupnim izvorima one nisu zabilježene, ali po svemu sudeći Večeri Orlova i Orlica održavale su se redovito. Srijedom su sastanke imali Orlovi, a subotom Orlice. Večeri su prolazile u ugodnoj atmosferi recitacija, glazbenih točaka, pjevanja i predavanja istaknutijih članova o najrazličitijim društvenim temama.

Što se bližio kraj godine, aktivnost članstva bivala je sve veća. Novi odbor Hrvatskog orla izabran je na glavnoj Skupštini održanoj sredinom mjeseca listopada, a činili su ga: Franjo Böhm (predsjednik), Mato Novoselić (tajnik), Ivan Sečkar (načelnik), Josip Pavlić (vođa naraštaja), Antun Matasović (blagajnik), Ivan Poženel (gospodar)... U časni sud izabrani su dr. Belić, Nuspl i Kopić, dok su za preglednike izabrani dr. Andrija Živković i Martin Wüscht. Neznatna preslagivanja čelnih ljudi unutar Hrvatskog orla nisu mogla generirati neke veće promjene. Njih zapravo u ovoj fazi razvitka Društva i nije niti bilo. Ritam aktivnosti, kao što je već rečeno, pojačavao se s približavanjem Božića i Nove godine.

Lijep način izražavanja privrženosti prominentnim pojedincima društvenog života Grada onoga vremena bile su tzv. Podoknice. Jednu takvu, uz bakljadu, Orlovi i Orlice održale su uoči imendana svoga predsjednika Franje Böma. „Velika povorka Orlova i Orlica na čelu s orlovskom glazbom došla je s bakljama i lampionima pred svečarov stan. Glazba je vrlo lijepo odsvirala dva komada, a društveni potpred-

sjednik Mato Novoselić pozdravio je svečara s lijepim i punim sadržaja govorom, na čemu se je njemu i svom članstvu g. Franjo Böhm srdačno zahvalio."

Samo nekoliko dana od podoknice i bakljade, u nedjelju 9. prosinca, Orlovi su imali posljednju javnu vježbu u tekućoj godini. Prema pisanju *Đakovačkih pučkih novina* – koje su svo vrijeme izlaženja pratile aktivnosti đakovačkih Orlova i Orlica, i najblaže rečeno prema tome radu odnosile se krajnje benevolentno – bila je to još jedna u nizu uspješnih javnih vježbi. „S pravom se može reći" – konstatira se u novinskom izvješću – „da je naš Hrvatski Orao danas prvo gimnastičko društvo u Đakovu. To se vidi iz toga, što on najčešće u javnosti nastupa, što ima uvijek krasan i obilan program svojih javnih nastupa i što su ti nastupi uvijek precizno izvedeni."

Tijekom 1923. godine, sudeći prema pisanju đakovačkog tiska, otvorenih konfrontacija između Orlova i Sokolova gotovo da i nije bilo. Još tijekom travnja *Đakovačke pučke novine* prenijele su javno neslaganje Orlova s idejom da primat u organizaciji akademije na spomen smrti Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana preuzme Hrvatski sokol. Umjesto Sokola Orlovi su bili mišljenja „da je za inicijativu ovakovih svečanih proslava zvan u prvom redu „Preradović" - „za kojega su vjerovali - „da će on i ovaj puta znati istupiti onako kako to svi mirni i razlozima pristupačni ljudi očekuju."

„Zaiskrilo" je tek potkraj tekuće godine, i to baš povodom javne vježbe Orlova održane 9. prosinca. Naime, iako je *Narodni list* tijekom godine ignorirao orlovske aktivnosti, uostalom kao i *Đakovačke pučke novine* sokolske, na stranicama *Narodnog lista* objavljen je iznimno negativan osvrt na orlovsku javnu vježbu. U osvrtu se kaže da je svima poznato da je Orao imitacija sokolskih društava, da nema svoj sistem vježbanja, da su im zapovijedi pokupljene iz svih „nazivoslovlja" itd. Kompletna tjelovježba, kaže se u tom osvrtu „uzaludno je lomatanje tijela", dok su vježbe na spravama bile toliko loše da o njima ne treba niti govoriti. Pisac ovog osvrta više je očekivao i od orlovske glazbe, te na kraju rezimirao: „Uzevši sve u obzir, što Orao kao društvo na raspolaganju imade (nesmetana dvorana, svjetlo, učitelja, glazbi i t. d.), što druga društva nemaju – može se reći da je ovaj nastup potpuno neuspio."

U svom zadnjem broju, kao reakciju na ovu kritiku, *Đakovačke pučke novine* napravile su iznimku i prokomentirale recentnu javnu vježbu Hrvatskog sokola. Dakako, ona je ocjenjena kao loša i neuvjerljiva, ali kako Sokoli u ovom radu nisu predmet našega primarnog interesa napisane pojedinosti ovom prilikom nećemo iznositi.

I na kraju osvrta na aktivnosti Hrvatskog orla u Đakovu tijekom 1923. godine svakako treba ukazati i na aktivnosti đakovačkih Orlova vezane za širenje orlovske ideje po selima Đakovštine. To je bila neka vrsta programatske obaveze đakovačkih Orlova i oni su je sustavno provodili. Prvi zabilježeni posjet 1923. godine bio je u travnju mjesecu u Tomašancima. Članovi, članice i naraštaj, zajedno sa orlovskom glazbom, izveli su primjereni program kojega je pratilo „gotovo cijelo selo". Predsjednik i potpredsjednik Orlova obratili su se nakon vježbi okupljenim Tomašančanima i približili im smisao postojanja orlovske organizacije. Slijedilo je druženje uz obilnu i izvrsnu užinu.

Na Malu Gospu, 8. rujna, Orlovi i Orlice održali su javnu vježbu i u Vrpolju. Vježba je održana u župnom dvorištu koje je bilo krcato, kako mladim, tako i starijim svijetom, a nakon vježbe prisutnima je o Orlovima govorio brat Puhl. No, Vrpoljčani su o Orlu ponešto znali s obzirom da je društvo u Vrpolju već bilo osnovano. „Mi imamo orlovsko društvo – istaknuo je dopisnik iz Vrpolja – za koje osobito radi naš Tunica Knežević, ali radi mnogih poteškoća, nije to društvo još moglo, da se posve razvije. Daj Bože, da ono te poteškoće, koje prate svako društvo u početku, sretno svlada, pa da se razvije kao bratsko orlovsko društvo u Đakovu."

Odmah nakon Vrpolja, uz isti nastup, ali pojačani orlovskom glazbom, đakovački Orlovi, na poziv Hrvatskog katoličkog omladinskog društva „Barić", održali su javnu vježbu i u župnom dvorištu u Semeljcima.

Godinu 1923. Orlovi završavaju javnom vježbom u velikoj dvorani Hrvatskog pučkog doma.

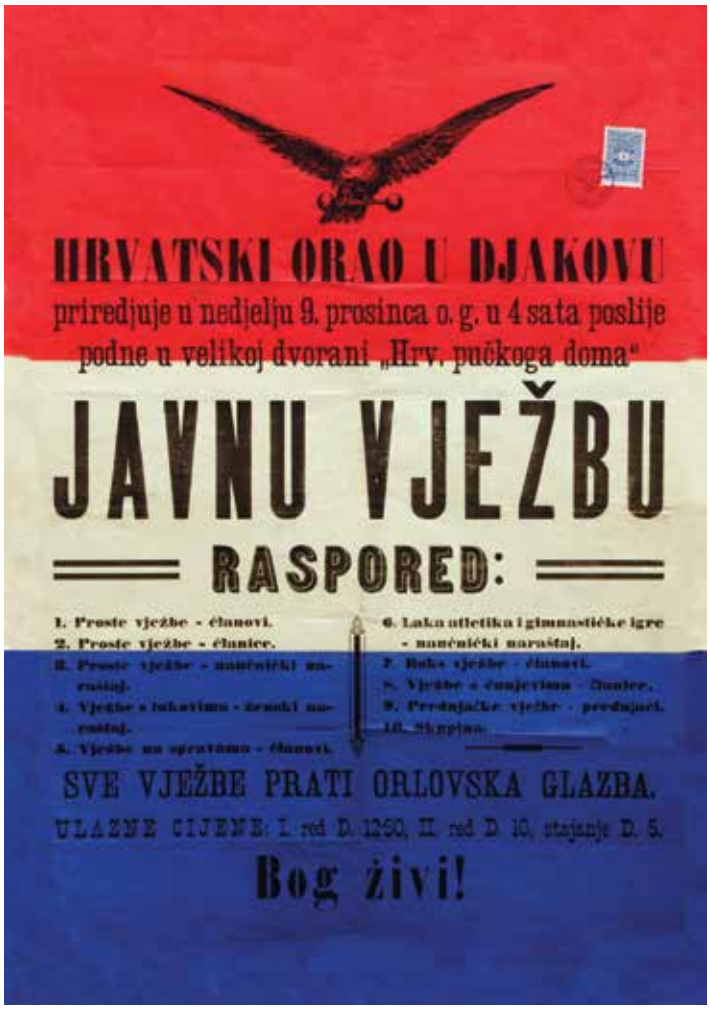

Poziv na javnu vježbu iz prosinca 1923. godine

2.3. U Đakovu održana skupština Hrvatskog orlovskog saveza (1924. g.)

Osnivanje Hrvatskog orlovskog saveza u prosincu 1923. godine bilo je od velike važnosti za razvoj Hrvatskog orlovskog pokreta. Prva glavna skupština Hrvatskog orlovskog saveza održana je, i to ne slučajno, baš u Đakovu. Bilo je to u kolovozu 1924. godine. Skupština će predstavljati centralni događaj koji će mjesecima mobilizirati đakovačke Orlove, a Đakovo na planu orlovskih aktivnosti istaknuti velikim slovima.

Od orlovskih aktivnosti početkom tekuće godine treba istaknuti rad novoosnovane diletantske skupine. Skupina je prvo najavila, a potom, 2. ožujka, i odigrala pred đakovačkom publikom svoje prve komade. Diletantska sekcija je po svemu sudeći formirana potkraj 1923. godine jer „na posljednjoj glavnoj skupštini Orla zaključeno je da se osnuje glumačka diletantska sekcija koja će od vremena do vremena izaći pred naše općinstvo s komadima koji su u skladu s orlovskom ideologijom...”

Odigrane su 3 predstave: naučnički naraštaj odigrao je pantomimu pod nazivom „U šegrtskoj školi”, Orlice šaljivi komad „Zavod za posredovanje službinčadi”, a Orlovi „Školskog nadzornika”. Sve tri predstave ocijenjene su kao uspjele, a posebno je istaknuto da u njima nije bilo ničega „što bi se moglo nazvati nepristojnim. Publika se izvrsno zabavila i od sveg se srca nasmijala, a da ni jedne nedolične šale ni u jednom komadu nije bilo, gdje se inače na žalost smatra da je glavni vršak šale frivolnost i pornografija. Druga stvar, koja je također ugodno djelovala na građanstvo jest dioba: članovi su igrali komad s isključivo muškim ulogama, a članice komad samo sa ženskim ulogama.”

dr. Ivan Merz

biskup Antun Akšamović

Kada smo u gornjim redovima istakli zapaženo mjesto đakovačkih Orlova u, ali i izvan regije, to nije bilo samo stoga što se u Đakovu planirala održati skupština orlovske krovne institucije, već i zbog cjelokupne aktivnosti Đakovčana na planu afirmacije orlovskih vrijednosti. U te aktivnosti svakako moramo ubrojiti i orlovski tečaj za seosku mladež koji je od 23. do 25. ožujka održan u Zagrebu, Sarajevu i Đakovu. Đakovo je predviđeno da se u njemu okupe seoske orlovske organizacije iz Slavonije, a to organizacijski (osiguranje stana, hrane, predavača...), ali ni na bilo koji drugi način, nije bilo nimalo jednostavno.

Organizatori skupa pozvali su u Đakovo mladež iz 15 mjesta. Iz 11 mjesta pozivu su se odazvali, dok su se preostali ispričali. Smisao tečaja bio je uputiti seosku mladež u rad Orla i potaknuti ju da na tim osnovama djeluje u svojim sredinama. Tečaj je prošao prema očekivanjima, a „izvrsna je ideja bila, što su naši đakovački orlovi pred svojom braćom održali jednu vježbu i jedno uzorno omladinsko veče."

Već za drugi dan Uskrsa najavljen je ambiciozno zamišljen mistični igrokaz „Lurdska pastirica". Odmah po najavi primijetilo se da će interes za predstavu biti velik pa su organizatori sugerirali da se karte nabave na vrijeme. Predstava koja je igrana u 4 čina, a koju je, kao i većinu dosadašnjih komada đakovačkih Orlica režirala Paula Belić, bila je puna „najnježnijih momenata" i kao takva bila je od gledatelja prihvaćena s oduševljenjem. Uvod u predstavu dao je dr. Ivan Merz skioptikonskim predavanjem (ilustrirana predavanja s dijapozitivima) „O značenju Lurda". Da su si Orlice dale velikog truda oko predstave svjedoči i činjenica da su iz osječkog kazališta za potrebe predstave nabavljeni originalni južno francuski kostimi.

Sudeći prema novinskim izvješćima sve do održavanja pokrajinskog sleta sredinom kolovoza tekuće godine nisu zabilježene neke veće aktivnosti Orlova. Zasigurno je održana barem jedna javna vježba, odlazilo se na kolektivne izlete u vinograd predsjednika Franje Böma, diletantska sekcija nastupala je u Vrpolju (a vjerojatno i u nekim drugim selima Đakovštine), zabilježen je nastup u Brčkom u vrijeme održavanja Dana katoličke omladine, a Orlovi su, kao i prošlih godina, uzimali aktivnog učešća i u gotovo svim skupnim manifestacijama đakovačkih društava.

Orlovski pokrajinski slet bio je najavljivan na stranicama *Narodne obrane* u više navrata. Već u broju od 28. lipnja najavljuje se slet za 14. i 15. kolovoza i naglašava kako će tom prilikom biti posvećena i nova orlovska zastava. Od ostalih točaka višednevnog događanja treba izdvojiti glavnu skupštinu HOS-a, natjecanje i podoknice kumi zastave i biskupu Akšamoviću (sve 14. kolovoza), svečana povorka učesnika, sveta misa u katedrali, svečano zborovanje i mimohod (sve 15. kolovoza). Za 16. kolovoz planiran je kolektivni odlazak svih sudionika na euharistički kongres u Osijek.

Najava je bilo i prije, i nakon ove koju smo spomenuli. U pravilu su bile strogo informativnog karaktera, tek možda pokoja nešto preciznija i sadržajem obimnija.

Kako je i bilo najavljeno slet je otpočeo dolaskom sudionika, a oni su došli iz Hrvatske, Slavonije, Bosne i Vojvodine. Poneki su u Đakovo počeli dolaziti već 12. kolovoza, no većina u popodnevnim satima sljedećeg dana. „Na ulasku u mjesto, na kraju biskupskog parka, bio je podignut krasan slavoluk, kod kojega su se skupili već nadošli gosti sa domaćim Orlovima i Orlicama, glazbom i brojnim građanstvom." Orlove i Orlice koji su pristigli iz smjera Vrpolja dočekao je predsjednik „pripravnog odbora" dr. Matija Belić održavši im dojmljivi govor dobrodošlice, da bi potom svi zajedno krenuli, kroz hrvatskim zastavama okićeno Đakovo, na željezničku stanicu dočekati učesnike koji su dolazili iz smjera Osijeka.

Isto veče, u dvorani hotela „Central", Orlice iz Požege predstavile su se igrokazom „Djevica Orleanska".

Osim velikog broja sudionika i gostiju, a pretpostavlja se da ih je zajedno bilo oko dvije tisuće, Đakovo su posjetili i brojni biskupi i drugi „odličnici". Kao gosti skupa u Gradu su se tih dana mogli vidjeti: nadbiskup Ante Bauer (Zagreb), nadbiskup Ivan Šarić (Sarajevo), biskup Antun Jeglić (Ljubljana), biskup Josip Marušić (Senj), biskup Mileta (Šibenik), biskup Klement Bonefačić (Split), biskup Barbić (Dubrovnik), presvijetli g. Budanović (Subotica) i druge uvažene osobe iz crkvenog i društvenog života.

Kako je i bilo planirano, u jutarnjim satima 14. kolovoza održana su atletska i gimnastička natjecanja (u ovim potonjim Đakovčani su imali najviše uspjeha), a poslije podne podoknice kumi zastave gospođi Zlati Böhm i posvetitelju zastave biskupu Antunu Akšamoviću. Bez obzira što je padala jaka kiša podoknice su u svakom pogledu uspjele, a Orlovi i Orlice još su dugo pamtili biskupove riječi kako su oni „avangarda katoličkog pokreta" i „zalog bolje budućnosti hrvatskog naroda".

Sljedećeg dana, 15. kolovoza, na Veliku Gospu, Orlovi i Orlice formirali su impresivnu povorku koja se kretala od Malog parka do katedrale."Ovako šta Đakovo još nije vidjelo. U povorci je sudjelovalo preko 2000 Orlova i Orlica. Naprijed je išla orlovska konjica u potpunoj spremi, a onda je stupao Hrvatski Or-

lovski Savez, Orlovi u odorama, Orlovi s kapicama, Orlovi akademičari, đački i naučnički naraštaj, glazba, vodstvo Orlica, Orlice u svojim prekrasnim odorama, ženski naraštaj, narodne nošnje, Vatrogasno društvo i ostala đakovačka društva i korporacije. Na kraju povorke stupali su đakovački Orli s položenom zastavom, koju su nosili četiri naraštajca i dvije naraštaljke. Za zastavom išla je kuma mil. Gđa Zlata Böhm sa počasnom pratnjom.."

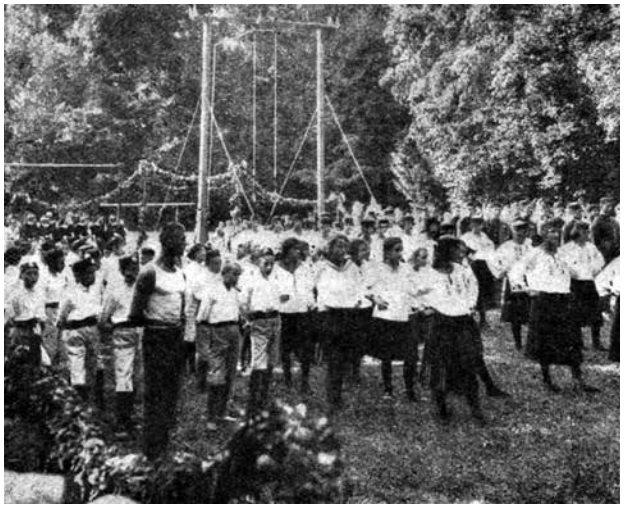

Orlovski nastup pred papinskim nuncijem 29. lipnja 1924. godine

Prvi hrvatski orlovski slet 15. kolovoza 1924. < za vrijeme posvete orlovske zastave

Svi nabrojani, kao i velik broj građana koji su se okupili ispred katedrale, prisustvovali su svetoj misi, a nakon nje i svečanoj posveti nove orlovske zastave. Zastavu je posvetio biskup Akšamović uz asistenciju drugih biskupa i svećenstva. Slijedio je biskupov govor u kojem je još jedanput istaknuo svoju punu potporu orlovskom pokretu, da bi se nakon toga prišlo zabijanju čavala (u koplje zastave).

Što se pak same zastave tiče treba reći da je prvobitno zamišljeno da se nacrt za zastavu povjeri zagrebačkom umjetniku Rašici, a izrada sestrama sv. Križa u Đakovu. Sredinom lipnja *Narodna obrana* donijela je vijest da se zastava ipak ne radi u Đakovu, nego u Zagrebu. „Zastava našega Hrvatskog Orla izrađuje se kod časnih sestara sv. Vinka u Zagrebu. Zastava će biti" – kaže se dalje u obavijesti – „prava umjetnina. Na jednoj strani biti će izvedena slika sv. Ivana Evanđeliste, zaštitnika Orlova, a na drugoj slika naše katedrale, u kojoj je veliki Strossmayer realizovao svoje geslo „Sve za vjeru i za domovinu", koju su uzeli i naši Orlovi."

No, đakovački Orlovi nisu se trebali ponoviti samo u zastavu. Bilo im je omogućeno, kao uostalom i svim drugim članovima diljem Hrvatske, da se ponove i u nove odore. O Orlovskim odorama vođena je unutar HOS-a dinamična rasprava, a kada je konačno dogovoreno kako bi odore trebale izgledati, *Organizacijski vjesnik* apelira: „U odore.! Do velikog đakovačkog sleta neka nas bude što više u odorama."

Osim spomenutog apela, na istim stranicama, list donosi i plastičan opis dijelova nove orlovske odore koja se sastoji od kape, surke, hlača, košulje, pojasa i cipela. Kapa je sa strane crna, odozdo crvena. Na čelu kape je kokarda s hrvatskom trobojkom i znakom u koji je utaknuto pero. Surka je tamna, sivo-smeđe boje s dvostrukom ogrlicom. U pasu je malo sužena. Surka s prednje strane ima 13 puceta (dugmadi), a na rukavima 5. Surka je izvana bez džepova. Hlače su iste boje kao i surka. Ravne su, džepovi su vodoravni, dva sprijeda i jedan otraga – i to s lijeve strane. Predviđen je i mali džep za sat. Košulja je crvena s dvostrukom ogrlicom i crnom kravatom. Na rukavima su bijele menšete. Pojas je od crne kože, lakiran, naprijed sa znakom u obliku elipse. Cipele su obične, crne.

Interesantna je bila i obavijest koju su nedugo nakon što je objavljena odluka o izgledu orlovskih odora u javnost odaslali đakovački Orlovi. Naime, kako bi što jeftinije „obukli" svoje članstvo obraćaju se zainteresiranima i obavještavaju ih da Hrvatski Orlovski Savez u svojim skladištima raspolaže za za-

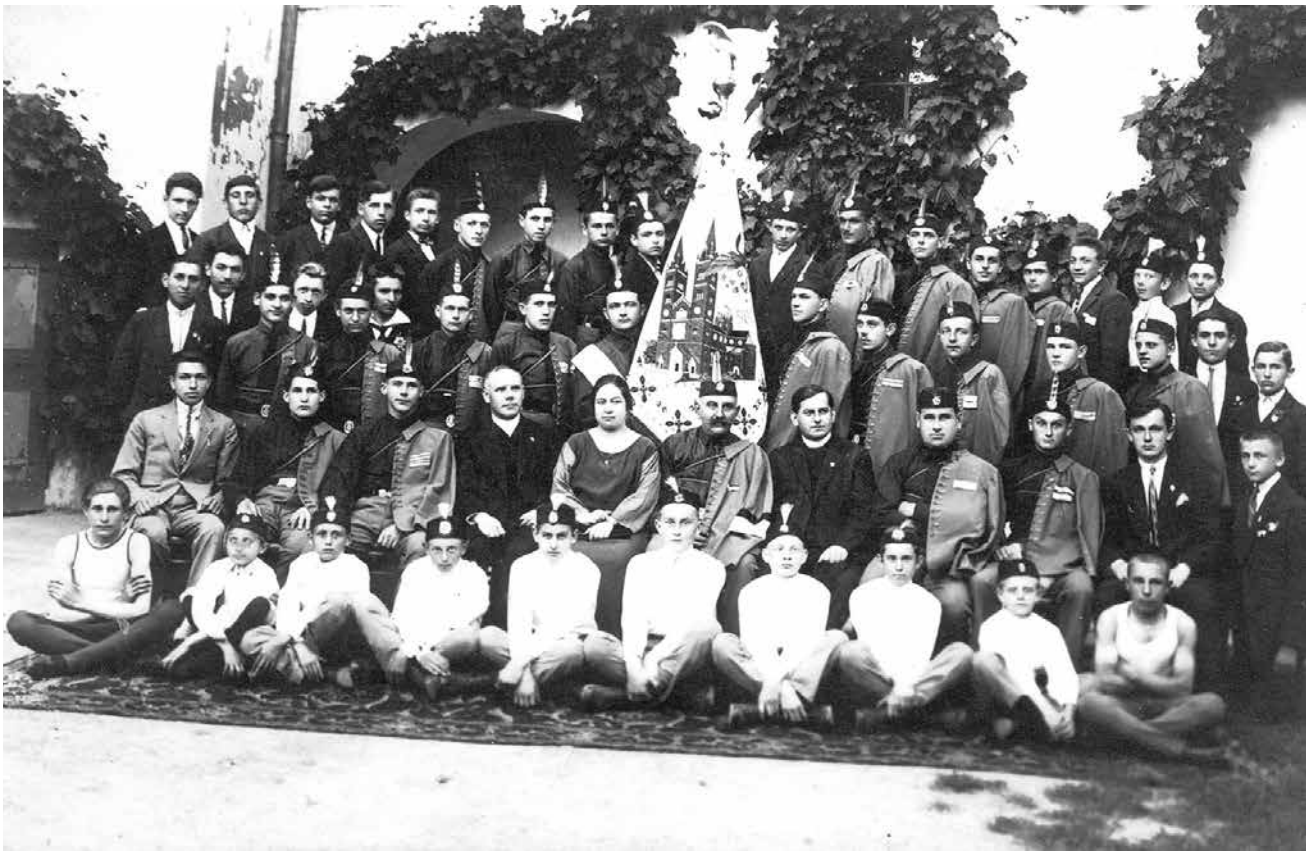

Hrvatski Orlovi nakon posvete zastave

Hrvatske Orlice nakon posvete zastave

lihama sukna koje se može nabaviti po pristupačnim cijenama. Lokalna orlovska organizacija morala bi kupiti barem jednu originalnu odoru i onda po njoj dati šivati odore za sve zainteresirane članove. Na taj način do odora bi došli jeftinije, a vjerojatno i brže.

Nakon posvete zastave skupu su se obratili dr. August Juretić, profesor iz Zagreba, i dr. Đuka Kuniarić, odvjetnik iz Požege. Skup pred katedralom okončan je orlovskom himnom i „Lijepom našom", a nastavljen banketom za najviše uzvanike koji se održao u hotelu „Central".

Oko 16 sati Orlovi su u dojmljivo uređenom parku imali javni nastup koji je, navodno, zajedno sa uzvanicima smještenim na počasnoj tribini, pratilo oko 5000 gledatelja.. Tijekom programa nastupilo je oko 500 vježbača iz Sarajeva, Subotice, Zagreba, Požege i Đakova. Svi oni pružili su svoj maksimum i javnu vježbu učinili „vanredno uspjelom".

Svečanost je završena zabavom koja se održala, ne u vatrogasnom dvorištu, kako je to na nekim mjestima bilo najavljivano, nego u dvorištu sjemeništa.

Sljedećeg dana dobar dio sudionika skupa uputio se u Osijek na veliki euharistički kongres.

Nakon što je pokrajinski slet završio prevladavajuće mišljenje bilo je da je on – bilo organizacijski, bilo na afirmaciji orlovskog pokreta i ideologije koju je svojim aktivnostima nastojao afirmirati – u potpunosti uspio. Ističem da je to bio prevladavajući stav s obzirom da je bilo i onih koji su imali ponešto drugačije viđenje, kako sleta, tako i cjelokupne atmosfere koja je vladala u vrijeme njegova trodnevnog trajanja. Iako to nije bilo eksplicitno napisano, upravo takvim duhom odisao je osvrt na slet objavljen na stranicama *Narodnog lista*. Zapravo, osvrta i nije bilo. Spomenuti list ovaj, za Đakovo uistinu velik i značajan događaj, naprosto je ignorirao.

Josip Sokol i Franjo Böhm (sjede u sredini), nakon posvete zastave

Dakako da su do kraja godine sve aktivnosti Orlova ostale u sjeni pokrajinskog sleta. A bilo ih je. Prvog listopada održana je Glavna skupština Hrvatskog orla na kojoj je izabran novi odbor u sastavu: Franjo Böhm (predsjednik), Josip Sokol (potpredsjednik), Matija Lovrić (tajnik), Mato Pavić (načelnik) Ivan Poženel (blagajnik), Stjepan Kovač (gospodar), Petar Kostanjević (vođa naraštaja). U prednjački zbor ušli su gospoda: Brajković, Gerard, Konirž, Lukić, Moslavac, Kovač, Pavić, Pavlić, Tossenberger, Vida i Homotar. Za podnačelnika i tehničkog vođu šegrtskog naraštaja izabran je Božo Brajković, za tehničkog vođu đačkog naraštaja Homotar, prednjačkog zapisničara Gerard, za preglednike M. Wüscht i F. Strmecky, a za časni sud Matija Belić, Fabijan Puhl i Adam Metzger.

Do kraja godine zabilježeno je još i to da je u organizaciji Orlova i Orlica održano više omladinskih i djevojačkih večeri sa predavanjima, da je na drugi dan Božića diletantska sekcija nastupila sa predstavom „Snjeguljica i sedam patuljaka", a još prije toga da su đakovački Orlovi dobili od Hrvatskog Orlovskog Saveza priznanje za kvalitetan rad i uzoritu masovnost. To priznanje očitovalo se i u činjenici da je u novoj organizaciskoj podjeli Orlova proglašeno Strossmayerovo orlovsko okružje sa središtem u Đakovu. Okružje je obuhvaćalo prostor đakovačke Biskupije, sva mjesta osim Osijeka i Broda. U privremenu upravljačku strukturu okružja ušli su Matija Belić, Ivan Sečkar, Tomo Lukić, Vatroslav Filipec i Josip Pavlić.

2.4. Orlovi sudjelovali u proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva (1925. g.)

Orlovske aktivnosti u novoj godini, barem one koje su bile oglašene u javnim glasilima, otpočinju sredinom veljače. Tada je u velikoj dvorani Hrvatskog pučkog doma održana javna vježba sa bogatim programom, a prisustvovao joj je i biskup Antun Akšamović koji je i inače bio čest gost orlovskih manifestacija. Pozdravni govor, „pun lijepih i dubokih misli", izrekao je Josip Pavlić, da bi potom nastupili vježbači. Kod članica najbolje su uspjele simboličke vježbe „Vjera, ufanje i ljubav, te vježbe s lukovima, a kod članova prednjačke vježbe. Dobro se vježbalo i na spravama (preča, karike)."

Nakon redovito održanih omladinskih i djevojačkih večeri sa instruktivnim predavanjima, recitacijama i pjevanjem, u ožujku je diletantska sekcija Orlica odigrala „Smrt Marije Djevice", igrokaz u tri čina oko kojega je bila angažirana cijela sekcija, a ponajviše gospođa Paula Belić, gospođa Matasović (koja je tekst igrokaza prevela sa slovenskog jezika) i gospodin Josip Sokol.. „U samom prikazu pojedinih diletantskih lica sa pohvalom nam je istaknuti – kaže se u završnom komentaru novinskog izvješća – da je svako unio u svoju ulogu lijepo razumijevanje sa puno osjećaja. /.../ I ovaj puta se je pokazalo, da dobra volja i požrtvovnost te ljubav za samu stvar – za uzvišeni cilj, mnogo može postići."

Sve za vjeru i za domovinu!

HRVATSKI ORAO U DJAKOVU

priređuje

na sudjelovanje hrvatskih orlovskih društava iz Brčkoga, Hrvda n.S., Osijeka i Vukovara na Petrovo 29. lipnja 1925. u 4 sata poslije podne u BISKUPSKOM PARKU

JAVNU VJEŽBU

s ovim rasporedom:

Sve vježbe prati vatrogasna glazba.

BOG ŽIVI!

Najava javne vježbe za Petrovo 29. lipnja 1925.

Proslava tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva u Đakovu 1925. godine

Spomen na Zrinskog i Frankopana jedna je od tradicionalnih đakovačkih manifestacija onoga vremena na koju su se, u pravilu, odazivala sva đakovačka društva. U samom nastupu nikoga se nije favoriziralo, a samo formalno u prvi plan stavljao se „Preradović", i to samo stoga što je bio najstarije đakovačko društvo. Kao takvo smatralo se da je ono i najpozvanije pozvati sva ostala društva na zajedničko sudjelovanje. U tekućoj godini stvari su se zakomplicirale utoliko što je Hrvatski sokol – koji je prošlih godina

znao „30. travnja" obilježiti i samostalno – preuzeo rukovođenje proslave od „Preradovića" i „pozvao na sudjelovanje samo ona društva, *koja on smatra hrvatskim.* Orao, koji je sebe doživljavao kao autentičnije hrvatsko društvo nego što je to bio Hrvatski sokol, odbio je sudjelovati u tako osmišljenom spomen danu. Za svoje članstvo Orlovi su samostalno održali svečano omladinsko večer „u spomen velikih pokojnika i hrvatskih heroja. Na vrlo ukusno iskićenoj pozornici razvio se lijep program, koji se je sastojao od prigodnog predavanja, deklamacija, pjevanja i tamburanja. Tako je naš Hrvatski Orao na dostojan način pokazao svoje poštovanje prema našim narodnim mučenicima."

Sljedeća manifestacija u kojoj su sudjelovali Orlovi bili su Dani katoličke mladeži. Održani su 10. svibnja, a uz Orlove, kao organizator i učesnik, pojavila se i Marijina kongregacija. Nakon svete mise i pričesti u Stolnoj crkvi povorka katoličke mladeži uputila se u Hrvatski pučki dom, a potom po gradu sakupljala priloge za „društvene svrhe". U rano popodne u domu je održana svečana akademija i proslava tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva. Od točaka na akademiji treba izdvojiti narodne himne i vježbe sa zastavicama, a potom i prijem novih članova u redove Hrvatskog orla. Nove članove nadahnutim govorom pozdravio je dr. Matija Belić, jedan od najprominentnijih orlovskih starješina Đakova. Slijedile su recitacije, nastup zbora Marijine kongregacije i vježbe Orlova i Orlica. Priredba je okončana igrokazom „Orlovi na Dunavu".

Uz sudjelovanje orlovskih društava iz Brčkog, Broda, Osijeka, Vukovara i nekoliko seoskih društava đakovački Orlovi održali su na Petrovo veliku javnu vježbu. Planirano je da se ona izvede u parku, ali kako se u poslijepodnevnim satima 29. lipnja na Đakovo spustila jaka kiša, čitava manifestacija morala je biti održana u dvorani Hrvatskog pučkog doma, baš kako je i bilo predviđeno u najavi vježbe.

Promjena mjesta (manji prostor) imala je za posljedicu promjene u broju sudionika i prvotno osmišljenih koreografija, a bitno je bio smanjen i broj očekivane publike. No, unatoč svega toga vježbe su odrađene na visokom nivou, a „posebno lijep bio je nastup seljačkih Orlova iz Brodskog Varoša, koji su nastupili u svojoj lijepoj narodnoj nošnji s hrvatskom trobojnicom preko prsa i s orlovskom kapicom na glavi. Vježbali su oštro, okretno, snažno, kao pravi graničari! Publika je bila upravo zanešena njihovom lijepom pojavom i krasnim nastupom, pa im je burno pljeskala."

U drugoj polovici srpnja 1925. godine u cijeloj Hrvatskoj proslavljena je tisućgodišnjica hrvatskog kraljevstva. To je učinjeno i u Đakovu, a s obzirom da su se u proslavu uključila sva đakovačka društva, ona je bila masovna, opće prihvaćena i kao takva jedna od zapaženijih u povijesti međuratnog Đakova. Upravo stoga čini nam se kako je lokalni novinar vjerojatno bio u pravu kada je konstatirao da „Djakovo nije zapamtilo ovake povorke i rasvjete".

Proslava je trajala dva dana, u subotu 18. i u nedjelju 19. srpnja. Kakav joj je značaj pridodan možda najbolje govori i to što je, upravo zbog proslave, u nedjelju prije podne bila otkazana sveta misa.

Već u subotu poslijepodne bilo „je Djakovo zavito u hrvatske zastave. Sugrađani Srbi ukrasili su svoje kuće svojim srpskim zastavama. Kuće i prostori iskićeni, ukrašeni. Osobito se istakao ukras biskupskog dvora. Poglavarstvo naše otmjeno i ukusno urešeno. Po općini su postavljena dva slavoluka, električno osvijetljena. Vatrogasno spremište raskošno osvijetljeno i ukrašeno sa slavolukom na ulazu. Stolna crkva električno rasvijetljena."

Oko 20,30 sati velika skupina ljudi, u konačnici navodno ih je bilo oko 4000, krenula je uz pratnju vatrogasne glazbe noseći baklje, lampione i zastave. Skupina se kretala kroz Pejačevićevu, Vatrogasnu i Pavićevu ulicu, pa onda preko Strossmayerovog trga Wilsonovom, Pašeničkom, Bana Jelačića, Samostanskom i Školskom ulicom sve do općine. Tu ih je pričekao načelnik Andro Morić koji je održao prigodni govor kojem su svojom nazočnošću biskup Akšamović i kotarski poglavar Đuro Besch dali dodatnu težinu.

Sljedećeg dana, u ranim jutarnjim satima, proslava je nastavljena budnicom vatrogasne glazbe, a nastavljena povorkom koja se kretala od općinskog parka prema katedrali. Po nekim procjenama kolona je bila dugačka gotovo 2 kilometra. U povorci su sudjelovala sva đakovačka društva, korporacije, predstavnici gradskih i kotarskih ureda, te nekoliko izrazito dojmljivih banderija hrvatskih seljaka iz okolice Đakova.

Nakon svečane mise koju je predvodio biskup Akšamović formirala se povorka i krenulo se na akademiju koja je bila predviđena u Vatrogasnom spremištu. Povorci se pridružio biskup Akšamović sa svećenstvom i časnim sestrama Svetoga križa.

U poslijepodnevnim satima, kako je to programom i bilo predviđeno, u Vatrogasnom spremištu održana je pučka zabava na kojoj je, uz druga gradska društva, nastupio i Hrvatski orao.

Osim spomenute manifestacije u svome gradu, đakovački Orlovi uveličat će i orlovski slet koji se je u prvoj polovici kolovoza održao u Šibeniku. Na tom sletu, na kojem je održana i godišnja skupština Hrvatskog Orlovskog Saveza., iznimno dobar utisak ostavili su đakovački Orlovi. „Brat Jože Pavlič proglašen je prvakom sleta a ujedno i prvakom cijelog hrv. Orlovskog saveza. U lako-atletskim natjecanjima izvojštio si je naš Orao II-go, IV-to i V-to mjesto."

Nakon okončanja spomenutih aktivnosti koje su ih dodatno mobilizirale, Orlovi su se vratili u uobičajeni radni ritam. Na skupštini održanoj 25. rujna nije se dogodilo ništa spektakularno. Iste osobe uglavnom su zadržale svoje dosadašnje pozicije.

Do kraja godine centralni događaj u organizaciji đakovačkih Orlova bila je javna vježba održana u Hrvatskom pučkom domu. U programu su nastupile sve dobne skupine Orlova i Orlica. Među posjetiteljima u ispunjenoj dvorani ponovno je bio i biskup Akšamović kojega su upravo na ovoj javnoj vježbi Orlovi proglasili svojim dobrotvorom i darivali ga slikom orlovskog patrona sv. Ivana Evanđeliste. „Ispred cijelog članstva progovorio je /.../ br. Predsjednik Franjo Böhm, te istakao kako se djakovački Orao smatra obveznim, da presvj. Gospodinu na ovaj način iskaže svoju ljubav i poštovanje radi velike moralne i materijalne potpore, koju on društvu od njegova postanka iskazuje."

Po završetku javne vježbe održana je i dobro posjećena društvena čajanka.

Đakovačke Orlice nakon svečane povorke

2.5 Osnivanje novih seoskih orlovskih organizacija (1926. g.)

U ovom radu već u nekoliko navrata spominjali smo veze đakovačkih Orlova sa seoskim katoličkim društvima. Vjerojatno motivirani onim što su imali prilike vidjeti na nastupima Đakovčana domaćini su nedugo potom inicirali osnivanja vlastitih orlovskih organizacija. No, one nisu bile uvijek dugog vijeka. Trenutno oduševljenje trajalo je najčešće kratko, baš kao što je kratak bio i put od oduševljenja do apatije. Nakon nekoga vremena društva bi se, uz određene, uglavnom personalne promjene, reformirala i ponovno otpočinjala sa aktivnostima. Takav je slučaj, čini se, bio i u Semeljcima gdje je mjesni župnik Ilija Ivanković inicirao preobrazbu Katoličkog omladinskog društva „Barić" u orlovsko društvo.

Do osnivanja orlovskih organizacija došlo je 1926. godine i u Velikoj Kopanici i Beravcima. Uz zainteresiranu mladež, koja je već s Orlovstvom bila upoznata, pokretači ove inicijative bili su župnik Dragutin Teodorović i Ante Vukasović, seljak iz Beravaca. Dan prije konstituirajuće skupštine u Beravce su pristigli Ivan Sečkar i Matija Belić, tajnik i predsjednik đakovačkog orlovskog okružja. U svojim izlaganjima obojica su podržali inicijativu za osnivanjem lokalnih orlovskih organizacija te na primjeren način pojasnili programatska načela orlovskog pokreta.

Naraštaj Orlova i Orlica iz Velike Kopanice

U svibnju mjesecu Hrvatski orao osniva se i u Gundincima. Tu je mjesni župnik Vinko Jurinić okupio oko sebe znatan broj mladih ljudi približivši im duh Orlovstva još znatno prije formalnog osnivanja društva. „Na Duhove posjetili su gundinačke Orlove br. Brajković i br. Homotar, Orlovi iz Đakova, održali im predavanje i uputili u vježbu."

Potkraj godine osnovat će se Hrvatski orao i u Babinoj Gredi. Njegovo osnivanje dešava se u okolnostima nalik onima u Semeljcima. Naime, zainteresirani mladići i djevojke za ulazak u „orlovsko kolo" prvotno su bili okupljeni u Hrvatskom katoličkom društvu „Stojanović". Njihovim prelaskom u orlovsko društvo „Stojanović" se nije ugasio već je nastavio djelovati kao katoličko prosvjetno društvo za starije.

Toliko o novim seoskim društvima tijekom 1926. godine. Što se pak tiče aktivnosti đakovačkih Orlova u prvim mjesecima tekuće godine treba istaknuti orlovski tehnički tečaj održan sredinom ožujka, i nešto ranije održanu pokladnu zabavu. Vezano uz nju interesantno je napomenuti da je pristup bio dozvoljen samo uz pozivnicu, te da se na zabavu moglo doći samo u narodnoj nošnji ili „pristojnom" kostimu, ali bez maske.

Dana 28. i 29. travnja Orlovi i Orlice održali su svoje skupštine, Orlovi tromjesečnu, a Orlice godišnju. Obje skupštine prošle su bez trzavica. Kod Orlova je konstatiran stalni napredak, uostalom kao i kod Orlica, s tim što je na potonjoj skupštini stavljeno na znanje da je vlast potvrdila njihova društvena pravila. Tom prilikom izabrana je i nova upravljačka struktura Orlica koju su činili: Paula Belić (predsjednica), Nina Predmersky (potpredsjednica), Branka Novoselović (tajnica), Josipa Abramović (načelnica) i Antonija Novoselović (blagajnica).

Glavni događaji u radu đakovačkog Hrvatskog orla tijekom 1926. godini bili su oni vezani za proslavu Dana katoličke omladine i održavanje Orlovskog okružnog sleta.

Manifestacija Dani katoličke omladine održana je 9. svibnja. Ona, dakako, nije bila vezana samo za lokalnu zajednicu, već za katoličku omladinu po svim hrvatskim zemljama. U Đakovu je proslava prošla u svečanom tonu, a njeni glavni protagonisti bili su omladinci i omladinke iz orlovskih redova. Njih preko dvije stotine okupilo se u ranim jutarnjim satima 9. svibnja ispred općinskog parka odakle su, praćeni vatrogasnom glazbom, krenuli glavnim ulicama prema katedrali. Dakle, sličan način proslave koji se dvadesetih godina, a i kasnije, preferirao i u nekim drugim prilikama, sa nekim drugim protagonistima.

Sv. Misu u katedrali punoj mladog svijeta služio je potpredsjednik đakovačkog Orla i njegov duhovni vođa msgr. Josip Sokol. Nakon sv. Mise aktivisti su po gradu skupljali dobrovoljne priloge za katoličke omladinske organizacije, da bi se nakon toga program nastavio u poslijepodnevnim satima u Hrvatskom pučkom domu održavanjem svečane akademije. U programu akademije bile su vježbačke discipline svih naraštaja Orlova i Orlica, izvedene su recitacije, a zapaženu točku imala je i tamburaška sekcija.

Jednom riječju, akademija je u potpunosti uspjela. Posebno je bio dojmljiv uvodni govor kojega je na akademiji izrekao dr. Matija Belić, orlovski okružni predsjednik. Na početku govora istaknuo je neskriveno zadovoljstvo s brojem i načinom rada Katoličkog orla u Đakovu. „Održan je velik broj omladinskih i djevojačkih večeri, predavanja, deklamacija, javnih nastupa, vrlo uspjelih diletantskih predstava, zatim zajedničkih pristupa svetoj pričesti, u Đakovu je održan prednjački tečaj, a u okolici osnovano je novo seosko orlovsko društvo uz sudjelovanje đakovačkih članova."

U nastavku svoga izlaganja Belić je istaknuo veliki značaj hrvatskog sela, za koje je rekao da je jezgra hrvatskog naroda, i da je još „neobrađeno". Drugim riječima, da Hrvatski orao još uvijek u njemu nema onaj svjetonazorski učinak kakav se priželjkuje, te da bi upravo stoga u godinama koje slijede glavni akcent u radu Orlova trebao biti onaj vezan za osnivanje i obuku seoskih orlovskih društava. To tim više što su „nekoje loše tuđinske ideje privremeno /.../ na selu zadobile maha." Belić je tu očito mislio na jačanje sokolskih organizacija čije vodstvo „unaša potajnu mržnju i podmuklo rovarenje proti svemu što je katoličko: proti samoj svetoj Crkvi, njezinom vrhovnom glavaru sv. Ocu, proti biskupima i svećenstvu, šta više to vodstvo je jasno i otvoreno reklo da mu je cilj – crni cilj – da Hrvate prevede sa katoličke vjere na pravoslavnu i to ne otvoreno nego lukavo i postepeno putem tzv. starokatoličke crkve."

Takve tendencije, bez obzira na zdravu seosku jezgru, Belić smatra izuzetno opasnim, čak opasnijim od onoga što su nekoć pokušavali Turci i luterani.

Smione teze koje je dr. Belić iznio u svom govoru bilo je za očekivati da će prokomentirati, ako ne nitko drugi, ono barem netko blizak đakovačkim sokolskim organizacijama. No, koliko je poznato, očekivana reakcija je izostala.

Drugi važan događaj koji je obilježio orlovsko djelovanje u Đakovu tijekom 1926. godine bio je orlovski okružni slet održan na Petrovo 29. lipnja. Slet je u lokalnim novinama najavljivan u više navrata, a detaljno samo nekoliko dana prije njegova održavanja.

Osmišljen je i realiziran na način koji je u mnogome nalikovao prethodnim manifestacijama sličnoga obima i značenja. Trajao je 3 dana, 28., 29., i 30. lipnja, a na njemu su sudjelovala orlovska društva iz Đakova, Beravaca, Broda, Brodske Varoši, Cerića, Gundinaca, Orahovice, Oriovca, Osijeka, Semeljaca, Požege i Vukovara. Sveukupno, prema nekim procjenama, na skupu je bilo oko 500 Orlova i Orlica.

Većina njih u Đakovo je stigla vlakom iz smjera Vrpolja, odnosno Osijeka. Na željezničkoj stanici srdačno su dočekani od domaće delegacije i građana. Nakon što se gostima primjerenim govorom obratio dr. Belić, orlovska glazba iz Požege odsvirala je Lijepu našu i orlovsku himnu, a zatim su se gosti i domaćini uputili prema središtu grada. Istoga dana orlovi su na „sletištu" u parku imali javnu generalnu probu pred sutrašnji nastup, a potom, u večernjim satima, održana je bakljada i podoknica biskupu Akšamoviću. Do pred biskupski dvor, gdje se je već bio skupio veliki broj građana, povorka od oko 500 Orlova i Orlica krenula je od općinskog parka. Biskupa su pozdravili orlovskom himnom, a dr Martin Wüscht sadržajnim govorom „u kojem je razložio orlovsku ideologiju koja sama po sebi traži od Orlova ljubav i

poštovanje prema Crkvi i njezinim predstavnicima, a zatim je izneo razloge posebnog poštovanja i ljubavi Orlova prema osobi presvj. G. biskupa Akšamovića."

Sljedećeg dana, na Petrovo, Orlovi su na isti način kao i dan prije, prošetali od općinskog parka do katedrale. Nakon sv. Mise, na dobro popunjenom Strossmayerovom trgu, održano je javno zborovanje kojeg je otvorio dr. Belić, a glavni govor održao predsjednik HOS-a dr. Ivo Protulipac. U poslijepodnevnim satima slet je nastavljen u biskupijskom parku. Iako je padala kiša Orlovi i Orlice izveli su priređene programe. Najbolji utisak na publiku, čini se, ostavili su seoski Orlovi i Orlice, ponajviše oni iz Brodskog Varoša.

„Poslije gimnastičkog nastupa držao je govor br. Ivan Merz, tajnik saveza iz Zagreba, o unutrašnjoj izgradnji Orla zgodno ju uspoređujući s divnom đakovačkom katedralom", a u večernjim satima u Pučkom domu priređena je orlovska veselica sa bogatim programom. Završetkom veselice završio je i okružni slet koji je, prema pisanju Narodne obrane, prošao bez i jednog incidenta, uz respektabilno sudjelovanje građanstva – dakle, upravo onako kako su organizatori i očekivali.

Do kraja godine đakovački Orlovi najviše su bili okupirani sudjelovanjem na Orlovskom pokrajinskom sletu u Požegi. Bio je to do sada slet s najvećim brojem Orlova i Orlica. Dok ih je u Đakovu 1924. godine bilo oko 1000, u Šibeniku sljedeće godine broj sudionika porastao je na 2000, da bi ih u Požegi bilo već oko 3000.

U Požegi Đakovo je predstavljao biskup Akšamović, te Orlovi i Orlice koje su 7. kolovoza održali tri gimnastičke točke, a sudjelovali su i u drugim natjecateljskim disciplinama. No, čini se ne i na javnoj vježbi sljedećeg dana koja je morala biti prekinuta zbog lošeg vremena. Uz natjecatelje, u Požegi je nastupila i mlada đakovačka orlovska fanfara.

HRVATSKI ORLOVSKI SAVEZ
U ZAGREBU.

Br. 141

ISKAZNICA
ZA
POKRAJINSKI SLET
HRVAT. ORLOVSKOG SAVEZA
7. i 8. KOLOVOZA 1926.
U SLAV. POŽEGI.

Vrijedi za brata (sestra) Store Zvonimir
iz Đakova

Ova iskaznica uz pogodovnu vožnju na željeznicama, daje pravo na stajaće mjesto na javnoj vježbi.

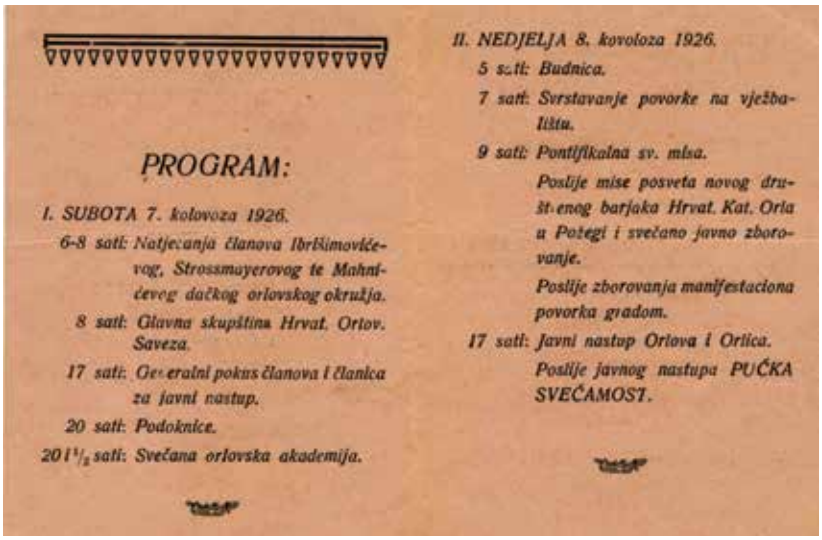
PROGRAM:

I. SUBOTA 7. kolovoza 1926.
6-8 sati: Natjecanja članova Ibrišimovićevog, Strossmayerovog te Mahnićevog dačkog orlovskog okružja.
8 sati: Glavna skupština Hrvat. Orlov. Saveza.
17 sati: Generalni pokus članova i članica za javni nastup.
20 sati: Podoknice.
20 i ½ sati: Svečana orlovska akademija.

II. NEDJELJA 8. kovoloza 1926.
5 sati: Budnica.
7 sati: Svrstavanje povorke na vježbalištu.
9 sati: Pontifikalna sv. misa.
Poslije mise posveta novog društvenog barjaka Hrvat. Kat. Orla u Požegi i svečano javno zborovanje.
Poslije zborovanja manifestaciona povorka gradom.
17 sati: Javni nastup Orlova i Orlica.
Poslije javnog nastupa PUČKA SVEČAMOST.

Iskaznica sa pokrajnskog sleta Hrvatskog orlovskog saveza u Slav. Požegi 1926. godine

Prikaz glavnih aktivnosti Hrvatskog orla u Đakovu tijekom 1926. godine završit ćemo informacijom da su i Orlovi i Orlice svoje glavne skupštine održali u prvoj polovici listopada. Orlovi su skupštinu za radnu godinu 1926./1927. održali 1. listopada i na njoj izabrali ovaj odbor: Franjo Böhm (predsjednik), msgr. Josip Sokol (potpredsjednik), Vatroslav Homotar (tajnik), Mato Lukić (blagajnik), Fabijan Bogner (knjižničar), Josip Švarcmajer (gospodar) i Božo Brajković (načelnik). Za revizore su izabrani Matija Belić i Ferdinand Strmecky, a u časni sud Ivo Rogić, Josip Vlahović i Martin Wüscht.

Orlice su svoju skupštinu održale tjedan dana kasnije. Njihov odbor izgledao je ovako: Paula Belić (predsjednica), Nina Predmersky (potpredsjednica), Branka Novoselović (tajnica), Mera Böhm (blagajnica) i Josipa Abramović (načelnica). U nadzorni odbor izabrane su Terezija Matasović i Ella Poznič, dok je za duhovnog vođu izabran Fabijan Puhl.

2.6. U Đakovu održan slet Strossmayerovog okružja (1927. g.)

Kao što smo prikaz aktivnosti đakovačkih Orlova i Orlica tijekom 1926. godini započeli osvrtom na ono što se na planu Olovstva događalo u okolnim selima, pa i onim malo udaljenijim, tako ćemo to učiniti i za 1927. godinu. I to ne slučajno. Naime, bitna strateška odrednica Orlovstva bila je njegovo širenje, njegova masovnost, a pri tom procesu svakako se puno očekivalo od ranije utemeljenih i dobro organiziranih orlovskih društava. U pravilu gradskih. A baš takvo orlovsko društvo bilo je đakovačko, centralno društvo Strossmayerovog okruga, društvo naslonjeno na Biskupiju i veliki broj katoličkog građanstva koje je pratilo i podržavalo njegov rad.

Đakovački Hrvatski orao inicirao je, sudjelovao u činu osnivanja te organizacijski, intelektualno, i na svaki drugi način servisirao seoska orlovska društva. Tu ulogu obnašao je i tijekom 1927. godine kada se u okruženju osniva nekoliko novih orlovskih društva. Bila su to društva iz Gašinaca, Budrovaca, Gorjana i Širokog Polja.

Konstituirajuća skupština Hrvatskog katoličkog orla u Gašincima održana je 2. veljače. Kao što je to bio slučaj i kod osnivanja drugih orlovskih društava proteklih godina, i ovoj skupštini prisustvovali su predstavnici Strossmayerovog okružja iz Đakova. Bili su to Vjekoslav Filipec i Ivan Sečkar koji su uzeli aktivnog učešća u radu skupštine, a ovaj potonji održao i prigodno predavanje o Orlovstvu. Zainteresiranost za rad društva bila je velika.

Na drugi dan Uskrsa Orao je osnovan i u Budrovcima. Uz prisustvo Martia Wüschta kao predstavnika okružja, na skupštini su za rukovodeće ljude društva izabrani: Šimo Milošević (predsjednik), Karla Muhari (potpredsjednik), Ivo Kretonić (tajnik), Franjo Živković (blagajnik) i Mato Kedačić (načelnik). Za revizore su određeni Mijo Krušić, Mato Ručević i Mato Kretonić.

dr Ivo Rogić

Sljedeće orlovsko društvo pokrenuto je 22. svibnja u Gorjanima. I u Gorjanima, kao i u svim drugim mjestima, ključnu ulogu u procesu pripreme za osnivanje mjesnog Hrvatskog orla imali su seoski župnici. U Gorjanima je to bio velečasni Ivan Kukula. „Sakupljao je mladež pojedinačno i u manjim grupama u svom stanu i oduševljavao ih za Hrv. Kat. Orla." Iz Strossmayerovog okružja činu osnivanja novog orlovskog društva prisustvovali su Fabijan Puhl i Martin Wüscht.

I na kraju, kao posljednje nama poznato orlovsko društvo iz Đakovštine osnovano 1927. godine, bilo je ono iz Širokog Polja. Njegova konstituirajuća sjednica održana je na Tijelovo (16. lipnja), a na noj kao gosti prisustvovali su Franjo Böhm i velečasni Fabijan Puhl. Za upravljačka tijela društva izabrani su: Martin Lajoš (predsjednik), Ilija Mandić (potpredsjednik), Josip Horvat (tajnik), Marko Đambić (blagajnik) i Andrija Šebetić (načelnik).

Da su novoosnovana društva svoja poslanja shvatila najozbiljnije svjedoče i neke od njihovih aktivnosti. Tako su semeljački i kešinački Orlovi na drugi dan Uskrsa gostovali u Đakovu s predstavom „Zavada". Uz konstataciju da „seljački Orlovi ni malo ne zaostaju za gradskim diletantima" izvedba je ocijenjena kao iznimno kvalitetna. Vrpoljački Orlovi organizirali su pak cjelodnevni Katolički orlovski dan koji je sadržavao svečani doček svih sudionika, svečani mimohod kroz selo, svetu misu, govore gostiju o mjestu i ulozi Orlovstva i, dakako, javne vježbe. Činjenica da su Vrpoljčani bili u stanju inicirati i realizirati manifestaciju na kojoj je sudjelovalo oko 200 Orlova i Orlica dovoljno govori o stupnju njihove organiziranosti i motiviranosti za rad.

Manifestacije poput ove vrpoljačke, nekoliko mjeseci kasnije, u rujnu, organizirala su i orlovska društva iz Budrovaca i Gašinaca.

Što se pak tiče rada đakovačkog Orla – osim sudjelovanja u aktivnostima seoskih orlova, o čemu smo upravo izvijestili – već za mjesec veljaču treba istaknuti svečanu akademiju s kojom su Orlovi obilježili Strossmayerov dan. Snažan proslov na akademiji izrekao je dr. Ivan Rogić, a nakon toga slijedile su vježbe svih uzrasta muških i ženskih članova. „Kruna akademije bila je živa slika uz deklamaciju br. Fratrića, praćena divnim zvucima glazbe. Ovako lijepe slike nijesmo skoro vidili. Nije čudo, da je cijelom publikom zavladalo neko posebno oduševljenje, pa je akademija završena s pjevanjem Lijepe naše, koju je pjevala sva publika."

Iskaznica za Pokrajinski orlovski slet u Sarajevu 1927. godine

Pečat Hrvatskog orla iz Đakova

Sukobi Orlova sa Sokolima, koji su početkom dvadesetih godina obilježili društveni i politički život Grada, nisu više bili učestali, niti su imali onaj intenzitet kojega su imali do 1922. godine, ali su se tu i tamo događali, kako na selima (Beravci, Vrpolje), tako i u Đakovu. U Đakovu su 1927. godine odnosi ponovno zaoštreni u vrijeme obilježavanja spomena na Zrinske i Frankopane. I ovoga puta Hrvatski sokol tražio je za sebe ekskluzivno mjesto u organizaciji proslave, pa čak i više, odbijao mogućnost da nastupi zajedno sa Sokolom (tzv. Jugosokol) i Hrvatskim orlom.

Sredinom godine najznačajniji skup kojega su organizirali đakovački Orlovi svakako je bio slet Strossmayerovog okružja. Održan je na Petrovo 28. i 29. lipnja. Na sletu su dominirala seljačka orlovska društva. Prema novinskim izvješćima od preko 1000 Orlova i Orlica čak dvije trećine dolazilo je iz slavonskih sela. „Tko zna kako je seljaku u ovo vrijeme teško ostaviti svoje selo, jer su njegovi poslovi u jeku, taj će istom shvatiti jakost Orlovstva na selu."

Slet je prošao prema očekivanju. Sudionici sleta pristigli su 28. lipnja na željeznički kolodvor gdje su ih dočekali domaćini sa svojom fanfarom. Predsjednik okružja Martin Wüscht održao im je tom prilikom pozdravni govor, da bi se potom gostujući Orlovi smjestili u osnovnoj školi, a Orlice u samostanu časnih sestara. U poslijepodnevnim satima održana je podoknica papinom poslaniku Pellegrinetiju. Da bi bila što svečanija i sadržajno bogatija u podoknici su aktivno sudjelovali i đakovački vatrogasci (glazba), kao i „Preradović" čiji su članovi otpjevali himnu Zvonimira. „Ta svečanost je bila jedna od najljepših, koje su se obdržavale u Đakovu, a gotovo cijelo Đakovo je sa divljenjem gledalo povorku u kojoj su se osobito isticali Orlovi i Orlice u svojim kićenim odorama i seljaci i seljanke sa svojom narodnom nošnjom."

Sljedećeg dana, u jutarnjim satima, svečana povorka krenula je od općinskog parka do katedrale. Slijedila je, kao što je to bilo i u prijašnjim manifestacijama, sveta misa, potom zborovanje pred katedralom, da bi u 16 sati u biskupskom parku počeo veliki gimnastički nastup svih kategorija članstva. Visoki uzva-

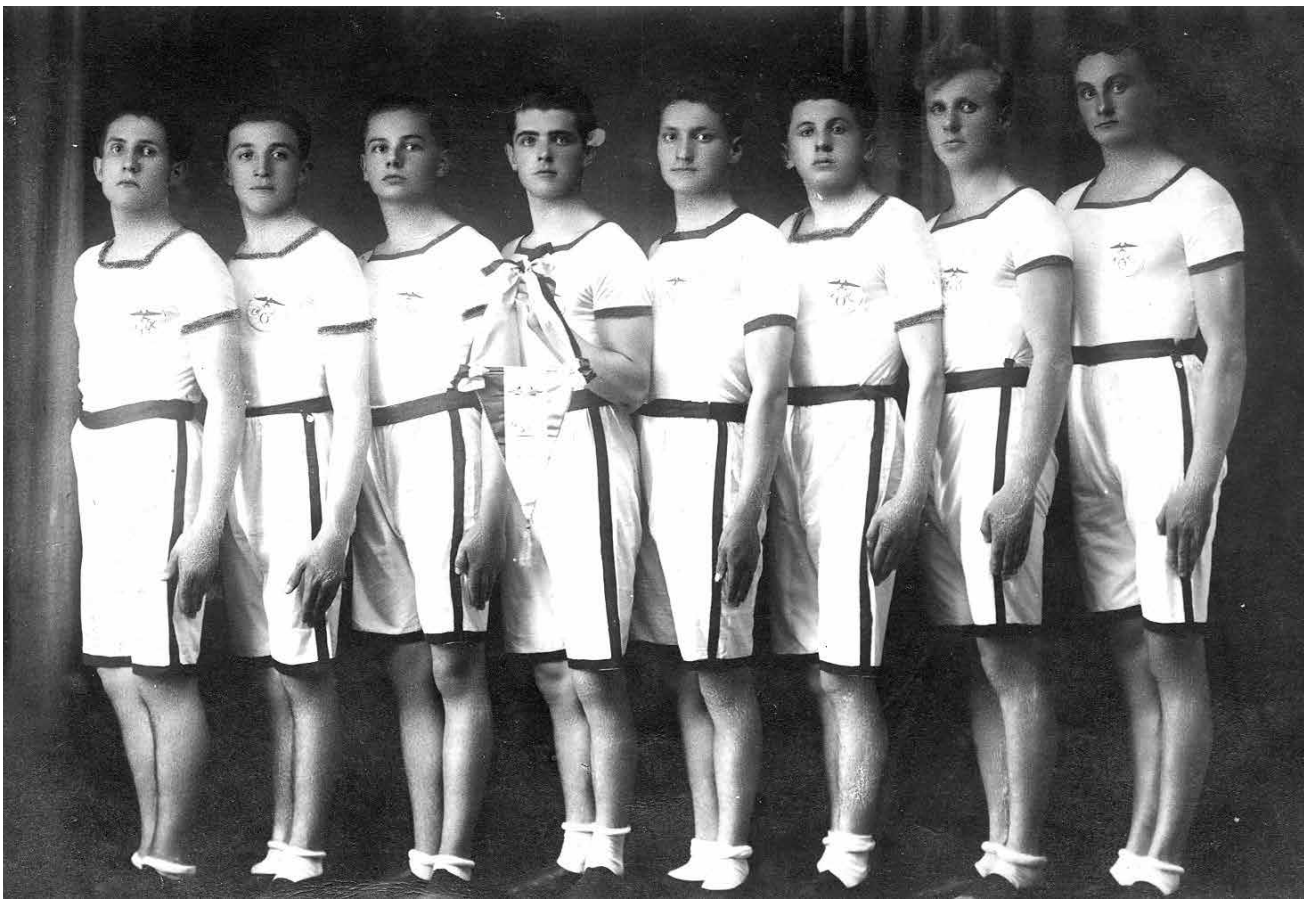

Orlovska vrsta u lakoj atletici: Mato Lukić, Josip Urich, Franjo Djedović, Božidar Brajković, Josip Lay, Pero Reininger, Drago Vlahović i Vatroslav Homotar

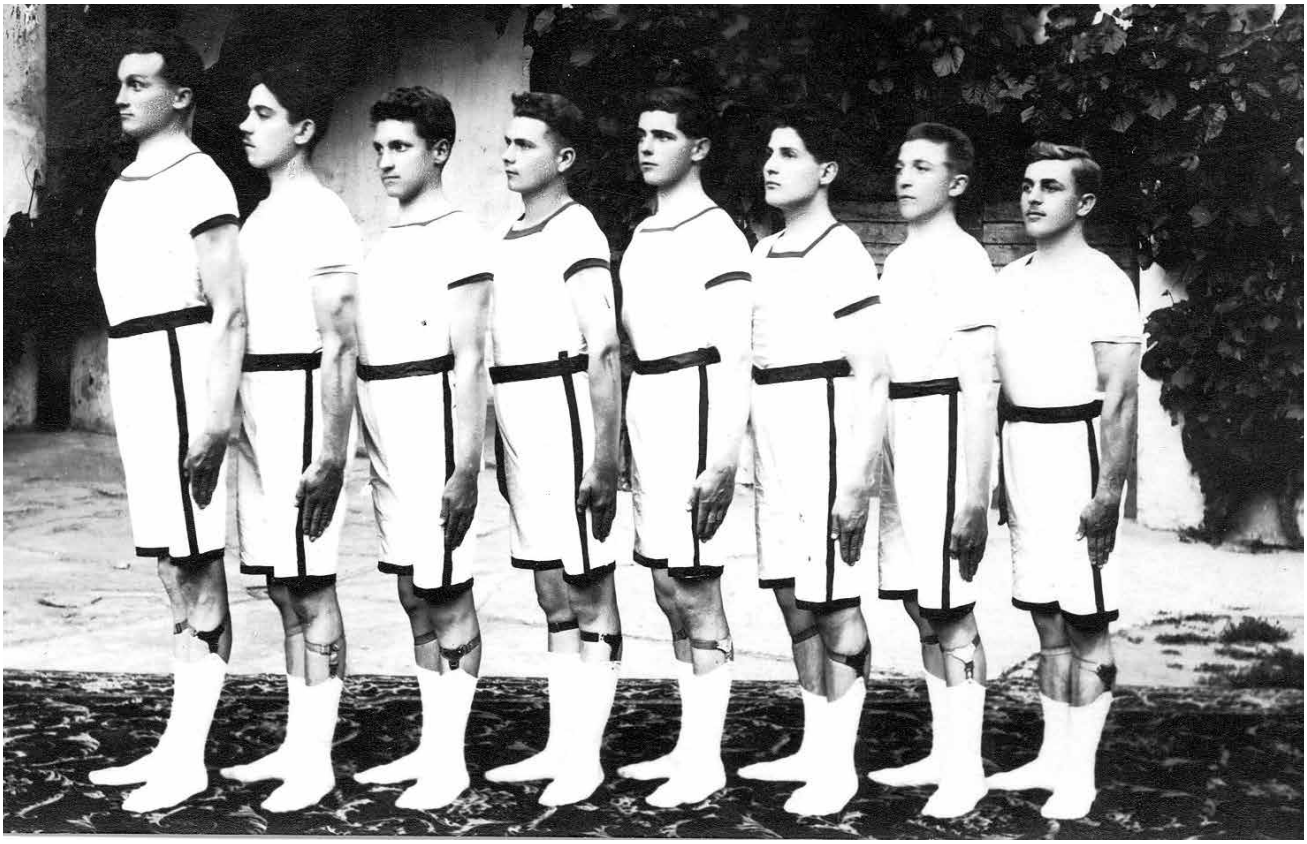

Atletičari Orla: Vatroslav Homotar, Stjepan Kovač, Josip Lay, Lovro Tosenberger, Božidar Brajković, Matija Lukić, Josip Urich i Stjepan Moslavac

nici koji su sa tribina pratili natjecanje, kao i veliko mnoštvo građana koje se okupilo u parku, pozdravili su sve sudionike i tako izrazili zadovoljstvo s onim što su imali prilike vidjeti.

Slet je završio veselicom u dvorištu hotela „Central".

U organizaciji i kvalitetnoj realizaciji okružnog sleta Orlovi gotovo da i nisu mogli uživati jer su se odmah po njegovom završetku morali pripremati za novi – ovoga puta još veći i svakako značajniji – pokrajinski slet. Nakon Đakova, Šibenika i Požege on je održan kolovoza mjeseca u Sarajevu. Narodna obrana tome događaju pridavala je veliki značaj i sukladno tome na svojim stranicama objavila više članaka koji su za cilj imali upoznati čitatelje sa Herceg – Bosnom, njenom geografijom, povijesnim vezama sa Hrvatskom i, dakako, višestoljetnom katoličkom idejom prisutnoj na tom prostoru.

Pedesetak Orlova iz Đakova i okolice, zajedno sa fanfarom, novom zastavom i svojim vođama (Sokol, Sečkar, Puhl, Asančić, Böhm, Rogić...) ispraćena je na pokrajinski slet sa željom da se vrate „s još većim oduševljenjem za orlovske ideale." Da li su se Orlovi u Đakovo vratili s većim idealima možemo samo pretpostaviti, ali zato sa sigurnošću možemo tvrditi da su na sletu zabilježili iznimno dobre sportske rezultate. „Kod gimnastičkih natjecanja /.../ odnijela je prvenstvo vrsta đakovačkih Orlova, te joj je predan svečanim načinom na sletištu prigodom velikoga gimnastičarskog nastupa pobjednički barjak, koji je od zadnjega natjecanja bio kod Akademskog Orla u Zagrebu. Naši Orlovi i Đakovo bili su tom zgodom osobito srdačno aklamirani i pozdravljeni. I kod pojedinačnog natjecanja za prvenstvo Saveza postigao je naš Orao br. Božidar Brajković lijepe uspjehe." U lakoj atletici Đakovčani su bili četvrti.

Po povratku iz Sarajeva Orlovima je na đakovačkom kolodvoru priređen svečani doček. Držali su se pozdravni govori, da bi potom bila formirana kolona od Orlova i njihovih istomišljenika koja se sa fanfarom i osvojenom zastavom prošetala đakovačkim ulicama.

Do kraja godine, uz već navedene standardne aktivnosti Orlova koje su upražnjavane od njihova osnutka, možda treba izdvojiti Orlovsku javnu vježbu početkom studenoga, odnosno koncert održan na drugi dan Božića. Sa spomenutim manifestacijama Orlovi su priveli kraju jednu od svojih najuspješnijih godina.

Značka Hrvatskog orla

2.7. Djelovanje u otežanim političkim prilikama (1928. g.)

Hrvatski orao od svoga osnivanja bio je podložan organizacijskim promjenama uvjetovanim općim tendencijama u katoličkoj crkvi, ali i promjenama iniciranim unutar HOS-a sa ciljem što efikasnijeg djelovanja. Do najvećih promjena došlo je u vrijeme prihvaćanja Katoličke akcije, ali ni kasnijih godina promjena u Hrvatskom orlu nije nedostajalo. Kada je početkom 1928. godine dr Ivo Rogić napustio mjesto potpredsjednika đakovačkog Orla to je obrazloženo s novim propisima u Orlovskom poslovniku „po kojem svećenici ne preuzimaju u Orlu odborničkih funkcija, nego su intelektualni i duhovni vođe...”

Jedna od učestalih manifestacija Orlova i Orlica, koju u ovom radu nismo spominjali, ili vrlo rijetko, bile su pokladne zabave. Dana 19. veljače Orlovi su u društvenim prostorijama održali pokladnu zabavu koja je sadržavala lakrdiju (komediju) „Čarobnjak i birtaš” te nevezani program: ples, luka sreće, pošta... Program je, i to uspješno, pratila vatrogasna glazba.

Tijekom svibnja mjeseca kroničari rada đakovačkog Orla posebnu pozornost skrenuli su na pismo koje je biskup Akšamović uputio Orlovima i Orlicama povodom proslave Dana hrvatske katoličke omladine, potom na spomen Zrinskog i Frankopana, osnutak Hrvatskog katoličkog orla u Josipovcu i glavnu skupštinu Hrvatskog katoličkog orla u Đakovu.

Đakovački Orlovi na natjecanju u Vukovaru 1928. godine:
Matija Lukić, Josip Urich, Josip Lasić, Alojz Reizl, Josip Lay i Vatroslav Homotar

Kako je pouzdano znao da će u vrijeme održavanja proslave Dana hrvatske katoličke omladine biti u Rimu, biskup Akšamović obratio se omladincima pismom u kojem je istaknuo važnost njihove organizacije u odgoju mladih ljudi u duhu naučavanja katoličke crkve. U uvodnom dijelu pisma biskup je istaknuo da će Savez hrvatskih orlova i Sveza hrvatskih orlica proslaviti svoj orlovski dan, a da u njihovim redovima dominiraju upravo omladinci kojima poručuje: „Nastavite osvajačkim metodama, dok osvojite sve katoličke obitelji, sve hrvatske općine. Radite složno i veledušno u duhu orlovskog jedinstva i lijepe Vaše discipline. Živite životom krijepljenim milošću sv. Euharistije.”

Za razliku od prošlih godina kada su se u pravilu dizale tenzije oko organizacije i provedbe spomena na Zrinskog i Frankopana, ove godine prošlo je sve u najboljem redu. Razlog tomu ležao je u činjenici što je, prema svemu sudeći, Hrvatski sokol odustao od zajedničke proslave. Posredno to doznajemo iz novinskog izvješća u kojem se kaže da su akademiju u čast Zrinskog i Frankopana pripremila sljedeća đakovačka društva: Dobrovoljno vatrogasno društvo, Orao, Sokol i šport klub Certissa.

U nizu seoskih orlovskih društava Đakovštine u svibnju mjesecu osnovano je i orlovsko društvo u Josipovcu. Na skupštini je izabran privremeni odbor u kojega su ušli: Andrija Kristek (predsjednik), Stjepan Hulak (potpredsjednik), Mišo Kristek (tajnik), Andrija Banas (blagajnik) i Jozo Glavnjak (načelnik). U novoosnovano društvo, stoji u novinskom izvješću, „pristupili su gotovo svi mladići sela i lijep broj mladih muževa."

U ljetnim mjesecima, kako je to bilo i proteklih godina, aktivnost Orlova odvijala se smanjenim intenzitetom. Ovoga puta čak nije održan ni tradicionalni orlovski slet koji se godinama održavao (na Petrovo), a koji je bio najavljen i za tekuću godinu. Razlog odustajanja od sleta mogao se i predvidjeti. Naime, vrijeme je to snažnih političkih previranja koja kulminiraju atentatima u Narodnoj skupštini. U takvoj atmosferi đakovački Orlovi odlučili su slet odložiti za neka bolja vremena. Unatoč iznimno složenim političkim prilikama u zemlji, Orlovi su slet đakovačke orlovske općine zakazali za 9. rujan i o tome putem tiska obavijestili najširu javnost. Program je bio koncipiran slično kao i programi prethodnih sletova (povorka od općinskog parka do katedrale, sv. Misa, zborovanje, gimnastički nastup...), ali uz jednu iznimku. Natjecanja se ne bi trebala održavati, kao do tada, u biskupskom parku, već na novom vježbalištu. Po završetku gimnastičarskog programa na istom je bila predviđena i veselica.

Unatoč minuciozno obavljenih priprema slet orlovske općine ponovno je morao biti otkazan. Ovoga puta zbog smrti Stjepana Radića i žestokih antidržavnih prosvjeda koji su potom uslijedili.

Od sredine rujna, političkim (ne)prilikama unatoč, Orlovi su odlučili pokrenuli svoj uobičajeni ritam aktivnosti. Tako je već 18. rujna održana glavna skupština đakovačkog Orla za 1928.-1929. godinu. Bila je to skupština kontinuiteta. Značajnijih odluka nije bilo, osim što je izabran novi odbor, a i on od uglavnom već poznatih osoba koje su i prije činile rukovodeću strukturu Hrvatskog katoličkog orla u Đakovu. Odbor su činili: predsjednik, Franjo Böhm; potpredsjednik, Pero Raininger; tajnik, Ivo Berc; blagajnik, Josip Urih; gospodar, Josip Švarcmajer; knjižničar, Franjo Beljan; načelnik, Alojz Raisel; vođa đakovačkog naraštaja, Jože Pavlič; vođa šegrtskog naraštaja, Vatroslav Homotar; časni sud, Matija Belić, Antun Morber i Faba Bogner i revizori, Joso Vodopija i Jakša Kopić.

Samo desetak dana kasnije u društvenim prostorijama bila su ponovno pokrenuta i predavanja. Za Orlove svakog utorka, a Orlice nedjeljom u poslijepodnevnim satima.

Do kraja godine svakako najveća orlovska manifestacija bila je javna vježba održana 14. listopada. Održana je u dvorani Hrvatskog pučkog doma sa sljedećim rasporedom: 1. Orlovska himna, 2. Pozdrav, 3. Praške vježbe (članovi), 4. Devetka (članice), 5. Ruča (članovi), 6. Proste vježbe za 1928. (ženski pomladak), 7. Vježbe na konju (članovi), 8. Proste vježbe za 1928. (članice), 9. Preča (članovi), 10. Proste vježbe za 1928. (ženski naraštaj) i 11. Skupne vježbe.

Priredba je u potpunosti ispunila očekivanja organizatora, a njezinom uspjehu zasigurno je pomogla i orlovska fanfara koja je pratila sve vježbe.

2.8. Zabrana rada (1929. g.)

Iako je cijeli orlovski pokret tijekom 1928. godine prošao kroz jednu iznimno složenu fazu, fazu koja među članstvom zasigurno nije mogla ulijevati visok stupanj optimizma, ipak je malo tko mogao zamisliti da će Hrvatskom katoličkom orlu 1929. godina biti posljednja godina djelovanja. A da bi se upravo takav scenarij u konačnici mogao dogoditi, Orlovima je moralo biti jasno već početkom 1929. godine. Naime, odmah nakon uvođenja diktature u pojedinim gradovima došlo je do pokušaja raspuštanja orlovskih organizacija, a mogle su se čuti i glasine o raspuštanju Hrvatskog orlovskog saveza. Da bi takve tendencije suzbili katolički biskupi zatražili su prijem kod tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Pere Živkovića i pojasnili kako su Orlovi zapravo crkvena organizacija te da za njih ne mogu vrijediti propisi koji su vrijedili za neka druga društva. Ministar ih je saslušao, njihovu argumentaciju prihvatio, i obećao kako će Orlovi moći nesmetano obavljati svoje redovite aktivnosti. I to se uistinu i dogodilo – ali samo do kraja tekuće godine.

Početkom veljače đakovački Orlovi i Orlice održali su u svojim društvenim prostorijama (Gostiona Urich) svečanu akademiju posvećenu J. J. Strossmayeru, a nedugo nakon nje i pokladnu priredbu. U okviru priredbe prikazan je igrokaz Branka Nušića „Običan čovjek", a u večernjim satima održana je i društvena čajanka.

Iznimno hladno vrijeme bilo je razlog što su Orlovi sve do početka ožujka morali reducirati svoje redovite aktivnosti. Tek stabilizacijom vremenskih prilika zaredala su predavanja, da bi u travnju mjesecu Orlovi i Orlice svoj obol dali i obilježavanju spomena na Zrinskog i Frankopana. Na misi zadušnici upravo je Orlovima pripala čast da drže počasnu stražu.

Za 23. lipnja najavljena je velika orlovska priredba koja će se održati, ne više u parku, već na novouređenom ljetnom vježbalištu. Osim đakovačkih Orlova sudjelovanje na priredbi najavila su i brojna seoska društva đakovačkog orlovskog okružja. Za razliku od nekih prijašnjih najava, koje iz opravdanih razloga nisu mogle biti realizirane, ovoga puta iznenađenja nije bilo. Na dan svečanosti, u prijepodnevnim satima, oko 300 sudionika prošetalo se ulicama Đakova. Slijedila je sveta misa u katedrali, potom defile sudionika ispred katedrale, a nakon defilea odlazak na novo vježbalište na kojemu je - uz sudjelovanje istaknutih osoba iz vjerskog, društvenog i političkog života grada - održano svečano zborovanje.

Poslijepodne održano je natjecanje na kojemu su se, uz đakovačke Orlice, istaknule i Orlice iz Velike Kopanice i Semeljaca. Publika je posebno bila oduševljena kako njihovom narodnom nošnjom, tako i ljepotom tradicijskih pjesama koje su otpjevali.

I dok je priredba još bila u tijeku, a zasigurno i znatno prije nje, dobar dio Orlova i Orlica bio je zaokupljen odlaskom na orlovski slet koji se ove godine održavao u Pragu. Slet je na stranicama *Narodne obrane* bio najavljen još potkraj 1928. godine, i to kao „jedna od najvećih katoličkih manifestacija našeg vremena". Kao što su posjećivali i druge orlovske sletove (Maribor, Brno...), Đakovčani su vršili određene pripreme i za slet u Čehoslovačkoj. Dogovoreno je da će đakovačka orlovska delegacija na put poći 28. lipnja, te da će prije odlaska u Prag u Zagrebu sudjelovati na proslavi desetgodišnjice „Kačića", najstarijeg hrvatskog orlovskog društva. Planirano je bilo i realizirano. Dana 30. lipnja, odmah po završetku orlovskih svečanosti u Zagrebu, posebnim vlakom, oko 1200 hrvatskih Orlova i Orlica uputilo se u Prag gdje će ostati cijelo vrijeme trajanja sveorlovskog sleta (do 7. srpnja). Sa prijemom, nastupom i kompletnom atmosferom koja je vladala na sletu, hrvatska delegacije bila je i više nego zadovoljna.

Bilo je za očekivati da će po povratku sa sleta optimizam i svekoliki angažman među đakovačkim orlovima, kao i orlovima općenito, biti u porastu. To se i dogodilo. Ali dogodilo se i to da je pod utiskom događanja u Pragu malo tko od Orlova vodio računa o realnosti, a realnost je bila ta da oni žive i djeluju u zemlji u kojoj vlada diktatura. Unatoč toga, Orlovi su zračili optimizmom. Sredinom rujna mjeseca pozivaju se roditelji da upišu svoju mušku djecu u orlovski naraštaj, „da ne čekaju do zime ili do proljeća, nego da to učine odmah, kako bi se moglo započeti sa sistematskim radom." Za tekuću godinu, na istom

Fanfara Hrvatskog katoličkog orla u Đakovu 26. prosinca 1929.

Posljednja fotografija đakovačkog Orla snimljena u prosincu 1929. godine

mjestu, najavljene su akademije, sijela, javne vježbe i sletovi na kojima je predviđeno sudjelovanje svih kategorija članstva.

Dana 24. rujna Orlovi su čak održali i svoju Glavnu skupštinu. Za novu, 1930. poslovnu godinu, za predsjednika je ponovno izabran Franjo Böhm, za potpredsjednika Stjepan Kovač, za tajnika Vatroslav Homotar, a za blagajnika Antun Morber.

Orlovskih aktivnosti nije nedostajalo ni u dvanaestom mjesecu. Održano je omladinsko veče na kojemu je dr. Martin Wüscht održao predavanje o braku, a svečano je proslavljeno i Nikolinje. Ali, već tada, po svemu sudeći, znalo se da će Hrvatski katolički orao biti zabranjen. Naime, *Narodne obrana* od 1. siječnja 1930. godine donijela je informaciju da su Orlovi i Orlice na drugi dan Božića održali svoju oproštajnu veselicu koja je prošla u najboljem redu i raspoloženju (sic!), a upriličeno je i društveno slikanje da bi članice i članovi imali „uspomenu na minuli društveni život."

Pomalo žalosno, šaptom, poput Bosne, pao je i Hrvatski katolički orao. Ali ne i ideje koje su živjele među njegovim članstvom. One su, u nešto izmijenjenoj formi, egzistirale i dalje, a njihov glavni nosilac bili su Križari, organizacija osnovana odmah nakon gašenja Hrvatskog katoličkog orla. Ako se izuzmu sportske aktivnosti, koje Križari nisu prakticirali, u ideološkom smislu razlika između Orlova i Križara gotovo da i nije bilo.

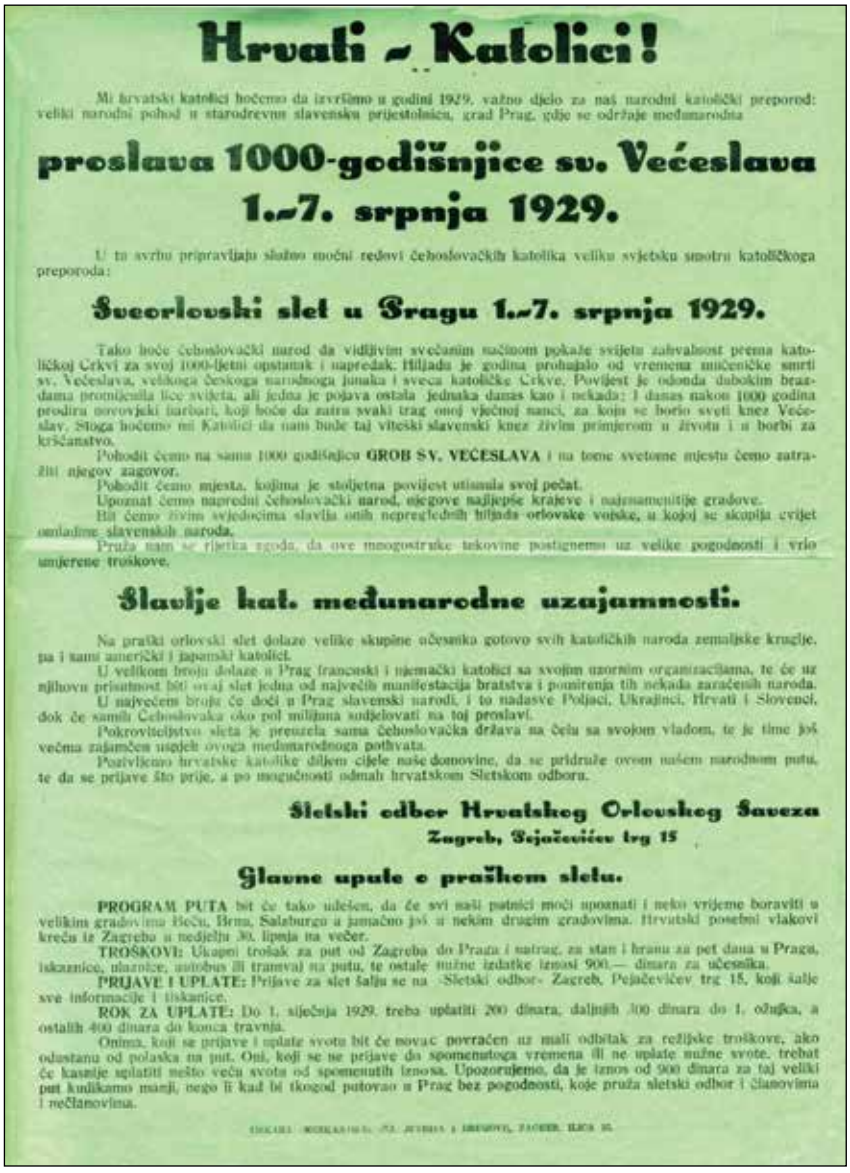

Hrvati ~ Katolici!

Mi hrvatski katolici hoćemo da izvršimo u godini 1929. važno djelo za naš narodni katolički preporod: veliki narodni pohod u starodrevnu slavensku prijestolnicu, grad Prag, gdje se održaje međunarodna

proslava 1000-godišnjice sv. Većeslava

1.–7. srpnja 1929.

U tu svrhu pripravljaju slabno moćni redovi čehoslovačkih katolika veliku svjetsku smotru katoličkoga preporoda:

Sveorlovski slet u Pragu 1.–7. srpnja 1929.

Tako hoće čehoslovački narod da vidljivim svečanim načinom pokaže svijetu zahvalnost prema katoličkoj Crkvi za svoj 1000-ljetni opstanak i napredak. Hiljada je godina prohujalo od vremena mučeničke smrti sv. Većeslava, velikoga češkoga narodnoga junaka i sveca katoličke Crkve. Povijest je odonda dubokim brazdama promijenila lice svijeta, ali jedna je pojava ostala jednaka danas kao i nekada: I danas nakon 1000 godina prodiru orovljski barjaci, koji hoće da zatru svaki trag onoj vječnoj sanci, za koju se borio sveti knez Većeslav. Stoga hoćemo mi Katolici da nam bude taj viteški slavenski knez živim primjerom u životu i u borbi za kršćanstvo.

Pohodit ćemo na samu 1000 godišnjicu **GROB SV. VEČESLAVA** i na tome svetome mjestu ćemo zatražiti njegov zagovor.

Pohodit ćemo mjesta, kojima je stoljetna povijest utisnula svoj pečat.

Upoznat ćemo napredni čehoslovački narod, njegove najljepše krajeve i najznamenitije gradove.

Bit ćemo živim svjedocima slavlja onih nepreglednih hiljada **orlovske vojske**, u kojoj se okuplja cvijet omladine **slavenskih naroda.**

Pruža nam se rijetka zgoda, da ove mnogostruke tekovine postignemo uz velike pogodnosti i vrlo **umjerene troškove.**

Slavlje kat. međunarodne uzajamnosti.

Na pratki orlovski slet dolaze velike skupine učesnika gotovo svih katoličkih naroda zemaljske kruglje, pa i sami američki i japanski katolici.

U velikom broju dolaze u Prag francuski i njemački katolici sa svojim uzornim organizacijama, te će uz njihovu prisutnost biti ovaj slet jedna od najvećih manifestacija bratstva i pomirenja tih nekada zaraćenih naroda.

U najvećem broju će doći u Prag slavenski narodi, i to nadasve Poljaci, Ukrajinci, Hrvati i Slovenci, dok će samih Čehoslovaka oko pol milijuna sudjelovati na toj proslavi.

Pokroviteljstvo sleta je preuzela sama čehoslovačka država sa čelu sa svojom vladom, te je time još većma zajamčen uspjeh ovoga međunarodnoga pothvata.

Pozivljemo hrvatske katolike diljem cijele naše domovine, da se pridruže ovom našem narodnom putu, te da se prijave što prije, a po mogućnosti odmah hrvatskom Sletskom odboru.

Sletski odbor Hrvatskog Orlovskog Saveza

Zagreb, Sjaćevićev trg 15

Glavne upute o praškom sletu.

PROGRAM PUTA bit će tako udešen, da će svi naši putnici moći upoznati i neko vrijeme boraviti u velikim gradovima Beču, Brnu, Salzburgu a zamačno još u nekim drugim gradovima. Hrvatski posebni vlakovi kreću iz Zagreba u nedjelju 30. lipnja na večer.

TROŠKOVI: Ukupni trošak za put od Zagreba do Praga i natrag, za stan i hranu za pet dana u Pragu, iskaznice, ulaznice, autobus ili tramvaj na putu, te ostalje nužne izdatke iznosi 900.— dinara za učesnika.

PRIJAVE I UPLATE: Prijave za slet šalju se na Sletski odbor- Zagreb, Pejačevićev trg 15, koji šalje sve informacije i iskaznice.

ROK ZA UPLATE: Do 1. siječnja 1929. treba uplatiti 200 dinara, daljnjih 300 dinara do 1. ožujka, a ostalih 400 dinara do konca travnja.

Onima, koji se prijave i uplate svotu bit će novac povraćen uz mali odbitak za režijske troškove, ako odustanu od polaska na put. Oni, koji se ne prijave do spomenutoga vremena ili ne uplate nužne svote, trebat će kasnije uplatiti nešto veću svotu od spomenutih iznosa. Upozorujemo, da je iznos od 900 dinara za taj veliki put kudikamo manji, nego li kad bi ikogod putovao u Prag bez pogodnosti, koje pruža sletski odbor i članovima i nečlanovima.

Poziv na međunarodni orlovski slet u Pragu srpnja 1929. godine

POPIS IZLOŽAKA

1. Hrvati katolici!, letak, papir, (31 x 23,5 cm)
2. Strossmayerova akademija, letak, papir, (29,5 x 19 cm)
3. Hrvatski orao u Đakovu, plakat, papir, (47 x 62 cm)
4. Hrvatski orao u Đakovu, plakat, papir, (62 x 94 cm)
5. Jugoslovanska orlovska zveza, značka, mjed, nepravilnog oblika
6. Iskaznica Hrvatskog orlovskog saveza, papir, (12,5 x 8,5 cm)
7. Iskaznica za Pokrainski Orlovski slet u Sarajevu, papir, (15,5 x 11,5 cm)
8. Ladislav P. Kralina, portret Franje Böhma, pastel, (78 x 52 cm)
9. Priznanje Franji Böhmu, papir, (39 x 47 cm)
10. Obavijest o zarukama Zlate Terzić i Franje Böma, papir, (17 x 13 cm)
11. Bluza Orlica, pamuk
12. Značka Orlova, mjed, nepravilnog oblika
13. Hrvatski katolički orao u Đakovu, 26. XII. 1929., fotografija, (16,6 x 22,5 cm)
14. Zlatna knjiga Hrvatske katoličke omladine, Zagreb, 1924.
15. Zlatna knjiga slovenskih orlov, Ljubljana, 1910.
16. Antun Matasović, Bartol i Bara, Đakovo, 1994.
17. Antun Matasović, Za kruh svagdanji, Đakovo, 1994.
18. Antun Matasović, Pred život, Đakovo, 1994.
19. Antun Matasović, Crno kraljevstvo, Đakovo, 1944.
20. Hrvatsko sokolstvo s katoličkog stajališta (interkonfesionalizam), Zagreb, 1924./25.
21. Ivo Protulipac: Hrvatsko orlovstvo, Zagreb, 1926.
22. Naraštaj Hrvatskog katoličkog orla – Velika Kopanica, preslik fotografije, (50 x 35 cm)
23. Orlice iz Velike Kopanice, preslik fotografije, (50 x 35 cm)
24. Javna vježba Orlova u Strossmayerovom parku 1921. g., preslik fotografije, (50 x 35 cm)
25. Javna vježba Orlova u Strossmayerovom parku 1921. g., preslik fotografije, (50 x 35 cm)
26. Paula Belić, preslik fotografije, (45 x 32 cm)
27. Matija Belić, preslik fotografije, (45 x 32 cm)
28. Antun Akšamović, preslik fotografije, (45 x 32 cm)
29. Josip Sokol, preslik fotografije, (45 x 32 cm)
30. Značka Orlova, preslik, papir, (50 x 35 cm)
31. Značka Jugoslovanske orlovske zveze, preslik, papir, (50 x 35. cm)
32. Posveta orlovske zastave 1924. g, preslik fotografije, (180 x 110 cm)
33. Orovi i Orlice ispred katedrale, preslik fotografije, (180 x 110 cm)
34. Orlovi nakon posvete zastave, preslik fotografije, (70 x 100 cm)
35. Orlice nakon posvete zastave, preslik fotografije, (70 x 100 cm)
36. J. Sokol i F. Böhm (sjede u sredini) nakon posvete zastave, preslik fotografije, (100 x 70 cm)
37. Đakovačke Orlice nakon svečane povorke 1925. g., preslik fotografije, (70 x 100 cm)
38. Orlovska vrsta u lakoj atletici, preslik fotografije, (70 x 100 cm)
39. Atletičari Orla, preslik fotografije, (70 x 100 cm)
40. Đakovački orlovi na natjecanju u Vukovaru 1928. g., preslik fotografije, (70 x 100 cm)
41. Skupna fotografija đakovačkih Orlova iz 1929. g., preslik fotografije, (70 x 100 cm)
42. Fanfara Hrvatskog orla 1929. g., preslik fotografije, (70 x 100 cm)

ODABRANI IZVORI I LITERATURA

Knjige i članci

Borislav Bijelić
Hrvatski sokol Đakovo, Đakovo, 2005.

Zvonko Benašić
Hrvatski sokol u Đakovu, Đakovo, 2006.

Saša Ceraj
Povijesni razvoj i važnost djelovanja hrvatskog Orlovstva, Obnovljeni život 71/2016., 39-54

Saša Ceraj
Prinos Ivana Merza oblikovanju posebnosti hrvatskog orlovstva, Obnovljeni život, 69/2014., 39-50

Jure Krišto
Hrvatski katolički pokret 1903.-1945., Zagreb, 2004.

Zvonimir Marković
Ideologija katoličke akcije, Đakovo, 1927.

Ivan Mikuš
„Hrvatski Orao" u Brodu na Savi i Brodskome Varošu. Prilozi za povijest Broda i okolice, 2/2015.

Ivica Miškulin
„Zločin" i „Kazna": o progonu dvojice hrvatskih pučkih učitelja, ČSP, 3/2006., 817-833

Božidar Nagy
Hrvatsko križarstvo: pregled osnivanja, razvoja i obnove Križarske katoličke organizacije u Hrvatskoj, Zagreb, 1995.

Ivo Protulipac
Hrvatsko orlovstvo, Zagreb, 1926.

xxx
Zlatna knjiga hrvatske katoličke omladine, Zagreb, 1924.

Tisak

Đakovačke pučke novine 1920.-1923.

Narodna obrana 1924.-1930.

Glas slobode 1918.-1921.

Narodni list 1922.

Glasnik biskupije bosanske i srijemske (1921.-1930.)

Sadržaj

Umjesto uvoda 3

1. PRIPREME ZA OSNIVANJE 6
1.1 Odjeci mariborskog tabora (1920. g.) 6
1.2 Osnivanje Hrvatskog orla Đakovo (1921. g.) 7

2. DJELOVANJE ĐAKOVAČKIH ORLOVA OD OSNIVANJA DO ZABRANE RADA 1929. GODINE. 13
2.1 Prva godina rada (1922. g.) 13
2.2 Orlovi i Orlice sve prisutnije u društvenom životu grada (1923. g.) 18
2.3 U Đakovu održana skupština Hrvatskog orlovskog saveza (1924. g.) 22
2.4 Orlovi sudjelovali u proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva (1925. g.) 27
2.5 Osnivanje novih seoskih orlovskih organizacija (1926. g.) 30
2.6 U Đakovu održan slet Strossmayerovog okružja (1927. g.) 33
2.7 Djelovanje u otežanim političkim prilikama (1928. g.) 37
2.8 Zabrana rada (1929. g.) 39

3. POPIS IZLOŽAKA 42

4. ODABRANI IZVORI I LITERATURA 43